

Lietuvių kalbos išsaugojimas emigrantų šeimoje: JAV atvejais

Kristina Jakaitė-Bulbukienė

Vilniaus universitetas

Kristina.Bulbukiene@flf.vu.lt

R: *Amerikoj augint vaiką lietuviškai yra iššūkis.* (JAV, moteris, 68, K2)¹

T: *Tai jūs su vyru jau esat sutarę dėl vaiko?*

R: *Jo, pilnai, jis neturi problemų su tuo visai, jis pilnai remia tai, čia bus problemų su jo tėvais. Jo tėvams nepatinka net tai, kad vaiko pirmas vardas bus lietuviškas. Aš su vaiku kalbėsiu lietuviškai, aš jaudinuosi apie tą situaciją, kaip bus realybėje, kai mes sėdėsime prie stalo ir man reikės ką nors pasakyti vaikui ir kaip bus tuo momentu, ar aš pasakysiu, ar aš susigėdysiu.* (JAV, moteris, 37, K4)

Anotacija

Pastaruoju metu daug diskutuojama apie vieną iš skaudžiausių Lietuvos visuomenės gyvenimo problemų – didelę Lietuvos gyventojų emigraciją. Manoma, kad lietuviai svetur turi išlaikyti kalbą. Patys emigrantai skundžiasi, kad vaikai nebenori kalbėti tėvų gimtąja kalba. Kita vertus, būna ir labai gražių pavyzdžių, – ne vienam teko sutikti pokariu pasitraukusių lietuvių vaiką ar anūką, kuris puikiai kalba lietuviškai ar yra išlaikęs stiprią tautinę tapatybę. Kyla klausimas, kaip tėvams pavyko tai pasiekti – siekis įžvelgti tokio elgesio, lemiančio kalbos išmokimą, dėsnį, tėvų taikomas priemones ir yra šio straipsnio pagrindinis tikslas.

Svarbiausias dėmesys straipsnyje kreipiamas į tai, kokie kalbos vadybos būdai lemia tai, kad vaikai ar anūkai išmoka ir išlaiko gimtąją ar paveldėtąją kalbą. Paprastai kalbą išlaiko tie, kurių pastangos yra sąmoningos. Nemažai lemia ne tik konkretaus žmogaus elgesys, bet ir esama situacija gyvenamoje šalyje, susiklosčiusios bendruomenės tradicijos. Stipri lietuvių bendruomenė – svari parama tėvams, nusprendusiems išlaikyti savo gimtąją ar paveldėtąją kalbą. Bet svarbiausia yra kasdienės tėvų pastangos kalbėti lietuviškai, kantrybė atremiant stiprios aplinkos kalbos, aplinkos tradicijų ir augančių vaikų spaudimą.

Kiekvienas atvejis skirtingas, tad sunku apibendrinti, galima tik bandyti tai padaryti, neužmirštant, kad yra ir nedėsningų atvejų, kad vienoje šeimoje veiksmingesnės buvo vienos priemonės, o

¹ Prie pavyzdžių iš kokybinių interviu esančią santrumpą, pavyzdžiui, JAV, vyras, 74, K2, skaityti taip: šalis, lytis, amžius, karta (K1, K2, K3, K4).

kitoje – atvirksčiai, vaikas taip tėvams elgiantis nutolo nuo jų kalbos. Iki šiol lietuvių emigrantais daugiau domėjosi sociologai ir antropologai, o į kalbinę reiškinio pusę kreipta mažiau dėmesio, tad šiuo straipsniu bus ir bandoma šią spragą užpildyti. Straipsnyje remiamasi projekto „Emigrantų kalba“ (2011–2013) duomenimis, kiekybine apklausa ir kokybiniais pusiau struktūruotais interviu.

Raktažodžiai: šeimos kalbų politika ir vadyba, emigracija, kalbos išsaugojimo strategijos, sąmoningumas, autoritarinis kalbos vadybos modelis

Keywords: family language policy and management, emigration, language maintenance strategies, consciousness, authoritarian model of family language management

1. Įvadas

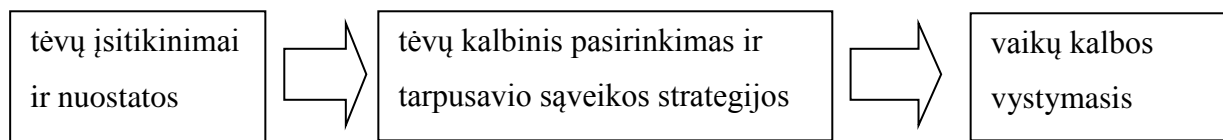
Analizuojamas klausimas priklauso šeimos kalbų politikos, tiksliau – šeimos kalbų vadybos sričiai. Kendall A. King, Lyn Fogle ir Aubrey Logan-Terry (2008: 907) teigia, kad šeimos kalbų politika – atvirai ir aiškiai išreikštas šeimos narių kalbų vartojimo planavimas. Šios tyrėjos (2008: 910) mano, kad kaip ir kalbų politika apskritai, taip ir šeimos kalbų politika apima tris veiklos kryptis, dažniausiai vykdomas vienu metu. Tai statuso, korpuso ir mokymo planavimas. Pavyzdžiui, tėvai ar kiti besirūpinantys vaikais gali nuspręsti, kada vartoti tam tikrą kalbą (statuso planavimas), kurį kalbos variantą vartoti (korpuso planavimas), kada ir kaip formaliai ar neformaliai mokyti kalbos (mokymo planavimas). Jos teigia (2008: 910), kad pagrindinis šeimos kalbų politikos tyrimo tikslas galėtų skambėti taip: „kuris šeimos narys stengiasi pakeisti kurio šeimos nario elgesį kuriuo tikslu kokiomis sąlygomis kokiomis priemonėmis koks sprendimo kelias ir koks poveikis“².

Taigi kalbų politika yra kalbinio elgesio planavimas ir tikslų užsibrėžimas, o kalbų vadyba yra tam tikras tokio planavimo taikymas. Bernardas Spolsky's (2009: 11) teigia, kalbų vadyba yra siekis pakeisti kitų žmonių kalbinius įpročius ar įsitikinimus. Šio mokslininko nuomone (2009: 12), savęs pataisymas yra paprastos vadybos pavyzdys, o organizuota kalbų vadyba prasideda tuomet, kai pastebimos tam tikros kalbinės problemos tam tikroje situacijoje, už kurią jaučiama atsakomybė. Įvertinus probleminius reiškinius, pasirenkami veikimo būdai ir pasirūpinama įgyvendinimo priemonėmis. Organizauta vadyba skiriasi nuo paprastos ir tuo, kad čia daugiau nei vienas dalyvis (viena pusė užsiima vadyba, o kita – ją patiria), šiuo atveju diskursas apie tai, ko siekiama, yra išreikštas, tai daroma turint omenyje tam tikras idėjas ir remiantis tam tikra ideologija.

² Ši ir kitos citatos verstos šio straipsnio autorės.

Spolsky's (2009: 17) tvirtina, kad vienas svarbiausių dalykų, lemiančių šeimos kalbų politiką – kokia kalba turi kalbėti vaikai. King et al. (2008: 907) mano, kad, kalbant apie šeimos kalbų politiką, būtina kalbėti ir apie ir vaiko kalbos įsisavinimą. Tik apėmus šias dvi sritis, susidaro visapusiškas šeimos kalbų politikos paveikslas, paaiškėja kalbinės nuostatos³, tikslai, išryškėja pastangos paveikti kalbinį elgesį ir tam tikros kalbos mokymąsi, atsiskleidžia tokių pastangų rezultatai.

Dažniausiai į šeimos kalbų politiką žiūrima per tėvų ar kitų besirūpinančių vaikais prizmę. King et al. (2008: 912) brėžia tokią šeimos kalbų politikos kryptį:

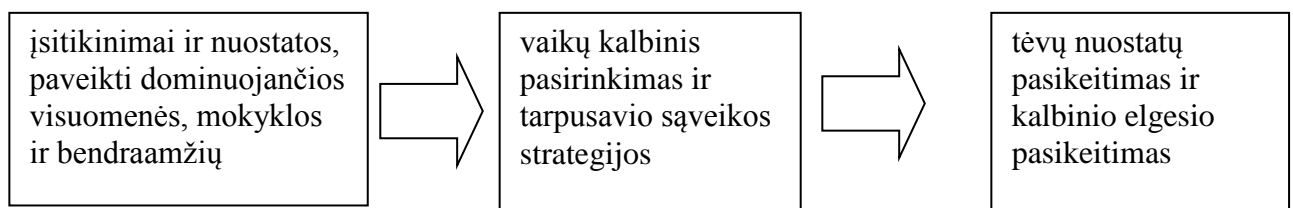
Spolsky's pastebi (2009: 15), kad tėvai, siekdami valdyti vaikų kalbos pasirinkimą, naudoja savo autoritetą. Mokslininkas svarsto: „Kas suteikia teisę užsiimti kalbų vadyba? Kodėl tas, kuris užsiima vadyba, tiki, kad turi galią keisti kito kalbinius įsitikinimus ir įpročius? Ar kas nors turi teisę kontroliuoti kitų kalbą? Panašu, kad tas, kuris turi autoritetą, gali tą daryti.“ Taigi tėvai, kurie turi aiškiai išreikštas nuostatas ir kurių nuomonės vaikai nori klausyti, turi daugiausia galimybių išmokyti vaikus savo kalbos.

Tačiau reikia pastebėti, kad emigracijos situacijoje pasirenkant kalbą ne mažiau svarbus ir pačių vaikų bei jų bendraamžių vaidmuo. Spolsky's (2009: 22) teigia, kad iki to laiko, kol namų domenas yra uždaras, tėvai turi galios valdyti vaikų kalbą. Namų domenas atsiveria tuomet, kai pirmasis vaikas išeina į mokyklą. Kai tik vyresnysis pajunta mokyklos ir bendraamžių spaudimą, jis nori pritapti prie dominuojančios visuomenės ir jos nuostatas perkelti į namų aplinką, taigi jis parneša naują kalbą namo. Kartais šia kalba jis kalba su tėvais ir dažniausiai su jaunesniais broliais ir seserimis (Spolsky 2009: 18). Išorinis mokyklos ir bendraamžių spaudimas lemia tai, kad namų kalba tampa konflikto su tėvais priežastimi, ir vaikai dažnai atmeta tėvų kalbą. Taigi atsivėrusiame

³ Lingvodidaktikos terminų žodyne (2012: 79) *kalbinės nuostatos* apibrėžiamos kaip „kalbos vartotojo nusiteikimas savo gimtosios ar kitų kalbų atžvilgiu. Teigiami ar neigiami jausmai kokiai nors kalbai, tos kalbos vartotojams daro įtaką požiūriui dėl tos kalbos gražumo, lingvistinio sudėtingumo, sunkumo ar lengvumo ją išmokti, tos kalbos socialinio statuso, prestižo, išmokymo svarbos ir pan. Kalbinės nuostatos dažnai teigiamai arba neigiamai veikia svetimosios kalbos mokymąsi, jo pažangą, gali būti tiesiogiai ar netiesiogiai susijusios su kalbos išmokimo lygiu, su kalbos mokymosi motyvacija, akulturacija“.

šeimoms domene susiduria skirtingos nuostatos – tėvų ir dominuojančios visuomenės. Dominuojančios visuomenės nuostatos paprastai yra labai stiprios. Aurolyn Luykx (2005: 1412), tyrinėjusi kalbos išlikimo klausimą modernizacijos ir emigracijos atveju, vaikų įtaką tėvams pasirenkant kalbą, teigia, kad „Bolivijoje, kaip ir kitose šalyse, kur daug vietinių kalbų, mokykla yra svarbiausias kalbos pakeitimo veiksnys“. Be to, šios autorės nuomone (2005: 1409), tėvų autoritetas nukenčia, nes jie dažnai prasčiau moka dominuojančios visuomenės kalbą nei vaikai. Jei tėvų autoritetas išlieka stiprus ir tada, kai vaikai susiduria su bendraamžių nuostatomis, tada galima tikėtis sėkmingos kalbų vadybos.

Svarbu pastebėti, kad emigracijos situacijoje tėvai, gerai nemokėdami dominuojančios kalbos, nemoko vaikų socializuotis įvairiose dominuojančiai visuomenei būdingose situacijose. Luykx mano (2005: 1412), kad socializacija per kalbą namie yra lemiamas kalbos išlaikymo ar perėjimo prie kitos kalbos veiksnys. Mokslininkė teigia (2005: 1412), kad mokyklinio amžiaus vaikai, turėdami geresnę priėjimą prie visuomenės vertinamų kalbinių šaltinių, ima formuoti kitų šeimos narių, tarp jų ir suaugusiųjų, kalbos vartojimo įgūdžius ir nuostatas. Mokykla ir bendraamžiai perima socializacijos, kurią anksčiau atliko tėvai ir bendruomenė, funkciją. Šioje situacijoje tėvų autoritetas taip pat nukenčia ir vaikai gali imti kalbėti tik dominuojančia kalba, ignoruodami tėvų norą kalbėti jų kalba. Taigi kalbų vadybos kryptis šeimoje gali būti ir priešinga:

Tėvai ar kiti besirūpinantys vaikais, norėdami išlaikyti savo kalbą, turėtų pasirūpinti, kad vaikai galėtų socializuotis ir vartoti kalbą ne tik namie, bet ir už namų domeno ribų, taip pat turi mažinti bendraamžių įtaką, taigi jie turi sąmoningai kontroliuoti vaikų kalbinę aplinką. Kartais teigiama (Spolsky 2009: 19), kad svarbiausias dalykas šeimos kalbų vadyboje – pasirinkti tokią aplinką, kuri būtų palanki šeimos kalbų politikai, kur bendraamžiai turėtų panašias vertybes. Taigi lemiamas žingsnis – kaimynystės pasirinkimas (ir mokyklos), vaikai, gyvenantys šalia, yra netiesioginiai namų domeno dalyviai. Be to, tėvai turėtų neužmiršti, kad vaikai, pradėję lankyti mokyklą, ima daug sparčiau plėsti dominuojančios kalbos žinias, o mažumos kalbos žinios neplečiamos tose srityse, kurios nebūdingos namų domenui (King et al. 2008: 916), taigi, norėdami išmokyti savos kalbos, tėvai turi sudaryti sąlygas kalbą vartoti ir už namų ribų.

Jei tėvai nusprendžia vartoti dominuojančią kalbą, jei jiems nepakanka autoriteto ar susiklosto sąlygos, nepalankios kalbai išlaikyti, pereinama prie kitos kalbos. Pasak Floriano Coulmaso (2005: 158) – tai laipsniškas perėjimas nuo vienos kalbos prie kitos, kuris paprastai įvyksta susidūrus dviem kalboms imigracijos situacijoje, o kalbos išlaikymas – atvirkščias dalykas, kai kalbinė bendruomenė išlaiko savo kalbą tokiomis aplinkybėmis, kurios palankios pereiti prie kitos kalbos.

Šio straipsnio tikslas – išnagrinėti, kokios strategijos lemia tai, kad lietuviai emigrantai išlaiko lietuvių kalbą, kokie konkretūs kalbų vadybos būdai taikomi šeimoje, kad lietuvių kalba būtų išlaikyta. Suprantama, ne visi emigrantai nori išlaikyti gimtąją ar paveldėtąją kalbą.

2. Tiriamoji medžiaga ir metodai

Šiame straipsnyje analizuojami duomenys, surinkti per projektą „Emigrantų kalba“ (vadovė prof. dr. Meilutė Ramonienė, vykdančioji institucija – Vilniaus universitetas, rėmėjas – Valstybinė lietuvių kalbos komisija, trukmė 2011–2013 m.). Šiuo projektu buvo siekiama kiekybiškai ir kokybiškai ištirti Lietuvos emigrantų kalbinį elgesį, kalbinį repertuarą, kalbinių atmainų pasirinkimą vartoti, kalbines nuostatas ir sąsajas su tautine tapatybe, etnolingvistinį gyvybingumą.

Projekte naudoti du metodai: kiekybinis ir kokybinis. Respondentų atrankos metodologija: ir kiekybinėms apklausoms, ir kokybinėms interviu buvo ieškoma tokių respondentų, kurie Lietuvoje negyvena ilgiau nei trejus metus (su grįžimo pertraukomis ne ilgesnėmis nei pusė metų), kurių bent vienas iš senelių buvo lietuvis. Taip pat buvo stengiamasi, kad tyrime atsispindėtų visos emigracijos bangos. Kiekybinei apklausai (anketai) buvo sudarytas 66 klausimų klausimynas, kurį sudarė keletas dalių, apimančių informaciją apie respondentą, jo mokamas ir vartojamas kalbas, kalbines ir kultūrines nuostatas. Iš viso projektui surinktos 2026 anketos (1349 Europoje ir 674 kituose žemynuose)⁴, kurios buvo paruoštos keturiomis kalbomis: lietuvių, anglų, vokiečių ir ispanų. Taip pat buvo atliktas 181 kokybinis pusiau struktūruotas giluminis interviu.

Reikia pastebėti, kad emigrantus tirti sudėtinga tiek dėl to, kad sunku surasti respondentų, tiek dėl emocinių dalykų. Taip pat reikia pastebėti, kad dažnas šio tyrimo dalyvis, veikiamas savo su kalbų vadyba šeimoje susijusių nuostatų, per interviu norėjo pabrėžti lietuvių kalbos išlaikymo pastangas, o nesėkmes pripažino labai skaudžiai, su ašaromis akyse. Aišku, tokios aplinkybės kiek pakreipia ir darbo rezultatus – šią išlygą visada reikia turėti prieš akis. Taip pat reikia atkreipti dėmesį ir į tai,

⁴ Internetinę apklausą atliko UAB „SIC“. Kontaktus apklausai rinko projekto „Emigrantų kalba“ dalyviai ir apklausą atlikusi UAB „SIC“.

kad kartais deklaruojami dalykai nesutampa su realiais. Tai ypač akivaizdu tokiose situacijose, kai tėvai teigia kalbantys su vaiku visada tik lietuviškai, bet tyrėjo akivaizdoje į vaiką kreipiasi dominuojančia kalba, ar teigia, kad vaikai kalba lietuviškai, ir bijo, kad prie tyrėjo vaikas nekalbėtų angliškai ar kita kalba.

Šiame straipsnyje iš visų duomenų pasirinkti duomenys, kurie susiję su JAV. Ši šalis ir projekte, ir šiame straipsnyje pasirinkta analizuoti todėl, kad joje gyvena įvairių bangų emigrantų: ir pokario, ir po Nepriklausomybės atkūrimo. Joje gyvena trijų kartų emigrantai: gimę Lietuvoje (K1) ar gimę Lietuvoje ir išvažiavę iš Lietuvos su tėvais (K2), gimę svečioje šalyje (K3) ir tokie, kurių tėvai jau gimę svečioje šalyje (K4). Iš viso šiame straipsnyje analizuojamos 438 kiekybinės anketos iš JAV. Straipsnyje pasirinkti analizuoti tie kiekybinės anketos klausimai, kurie susiję su analizuojamais kalbos išlaikymo aspektais. Daugiau pavyko gauti moterų nei vyrų atsakymų į kiekybinę anketą, tad atsakymuose geriau atspindėta moterų, o ne vyrų nuomonė (žr. 1 lentelę).

1 lentelė. Kiekybinės apklausos respondentų pasiskirstymas pagal lytį

Lytis	Vyras		Moteris		Iš viso:	
	Skaičius	Proc.	Skaičius	Proc.	Skaičius	Proc.
JAV	138	31,50	300	68,50	438	100

Žiūrint pagal kartas, geriau atspindėta K1 kartos nuomonė, bet duomenų pakanka ir iš kitų kartų respondentų (žr. 2 lentelę).

2 lentelė. Kiekybinės apklausos respondentų pasiskirstymas pagal kartas

Karta	K1		K2		K3		K4		Iš viso:	
	Skaičius	Proc.	Skaičius	Proc.	Skaičius	Proc.	Skaičius	Proc.	Skaičius	Proc.
JAV	208	47,49	66	15,07	99	22,60	65	14,84	438	100

Taip pat analizuojama 15 giluminių pusiau struktūruotų interviu iš JAV⁵. Visi darbe pateikiami pavyzdžiai yra iš giluminių interviu, jų kalba netaisyta. Dauguma šių giluminių pusiau struktūruotų interviu įrašyta 2012 metų gegužės mėnesį JAV, Los Andžele. Iš visų interviu išrinkti interviu tokių asmenų, kurie patys augo arba augino (ruošiasi auginti) vaikus svetimakalbėje aplinkoje. Kadangi didžioji dauguma interviu įrašyti tyrimo dalyvių gyvenamoje ar darbo vietoje, šeštadieninėje mokykloje, tad truputį remiamasi ir šio straipsnio autorės stebėjimų duomenimis. Kiekybinės

⁵ Dalis interviu iššifruoti pačios straipsnio autorės, kiti – kitų „Emigrantų kalba“ projekto dalyvių.

anketos analizuojamos dirbant su SPSS programa, o kokybiniai interviu analizuoti naudojant „Maxqda“ programą.

3. Kalbų vadyba, siekiant išlaikyti lietuvių kalbą

Kaip jau minėta, vienas svarbiausių klausimų, lemiančių šeimos kalbos politiką – kokia kalba turi kalbėti vaikai. Vienos kartos kalbos perdavimas kitai kartai daugelio autorių laikomas esminiu kalbos išlaikymo veiksniu, kalbos gyvybingumu. Gyvendami dominuojančios kalbos apsuptyje, mąstydami apie kalbos išlikimo klausimą per kartas, kokybiniam interviu kalbinti tyrimo dalyviai išreiškia savo stiprias sąsajas su lietuvybe, lietuvių kalba, bet kartu pasidalija savo abejonėmis:

- (1) R: *Aš jaučiu, kad mano kraujas yra lietuviškas, aš visą laiką būsiu lietuvis, bet ar vaikai išsilaikys, anūikai išsilaikys ligi pasaulio galo, tai čia kitas klausimas.* (JAV, vyras, 74, K2)
- (2) R: *Mūsų generacijos čia eina ir tas gal pamažu viskas retėja, kaip sakant. Ta lietuvybė sunkiau darosi.* (JAV, vyras, 68, K3)

Iš kiekybinių duomenų (žr. 3 lentelę) matyti, kad respondentai norėtų, kad ateities kartos mokėtų lietuviškai.

3 lentelė. Respondentų nuomonė dėl ateities kartų kalbėjimo lietuviškai

Ar norėtumėte, kad jūsų ateities kartos (vaikai, anūikai, proanūikai ir t. t.) mokėtų lietuvių kalbą?										
JAV	Taip		Ne		Man nesvarbu		Nežinau		Iš viso	
	Skaičius	Proc.	Skaičius	Proc.	Skaičius	Proc.	Skaičius	Proc.	Skaičius	Proc.
K1	189	91	-	-	14	7	5	2	208	100
K2	56	85	-	-	4	6	6	9	66	100
K3	82	83	1	1	9	9	7	7	99	100
K4	47	73	-	-	10	15	8	12	65	100

Daugiau nei 90 proc. K1 kartos asmenų norėtų, kad vaikai mokėtų lietuviškai, žiūrint į kitas kartas – šis rodiklis išlieka aukštas, nors ir sumažėja iki 85 proc. (K2), 83 proc. (K3) iki 73 proc. (K4). Taigi daugiau nei du trečdaliai K4 kartos asmenų norėtų, kad ateities kartos mokėtų lietuviškai. Tad galima teigti, kad nusiteikimas lietuvių kalbos išlikimo klausimu yra tvirtas. Reikia pastebėti, kad iš visų apklaustos respondentų tik vienas pasirinko griežtą atsakymą „ne“. Taigi sprendžiant iš čia pateiktų emigrantų nuostatų lietuvių kalbos išlikimo klausimu matyti, kad noras išlaikyti lietuvių kalbą yra pakankamai stiprus, nors aišku, kad ne kiekvienas yra linkęs išlaikyti kalbą, abejoja matydamas tolesnių kartų elgesį kalbos atžvilgiu.

3.1. Sąmoningas apsisprendimas

Kalbos išlaikymo klausimas iškyla jau ties antrąja karta. Jei iš tėvų ir visos etninės grupės perimamos teigiamos nuostatos (tėvų, senelių) kalbos, gimtosios šalies atžvilgiu, tai lemia jau

savarankišką ir sąmoningą K2, K3, K4 kartos asmens apsisprendimą vartoti kalbą. Ypač tai aktualu kalbant apie tolesnių kartų emigrantus, kurie natūraliai kalba dominuojančia kalba, o kalbėti lietuviškai jie renkasi sąmoningai, taip pat sąmoningai renkasi buvimą bendruomenėje, lietuviškų tradicijų puoselėjimą, vaikų mokymą, priklausymą organizacijoms. Sąmoningumo svarbą pastebi ir Algis Norvilas (2013: 51), „tarp užsienio lietuvių gimtosios kalbos vartojimas įgauna labai ryškų sąmoningumo pobūdį. Aišku, vaikas visada savaime mokysis ir vartos aplinkos kalbą. Tačiau atsidurdama kitame krašte, gimtoji kalba praranda sąlygas, kurios įgalintų savaimingą jos įsisavinimą ir vartojimą, todėl jai palankios sąlygos turi būti sudaromos sąmoningomis pastangomis. Tada lietuvių kalbos vartojimo raida užsienyje priklausys nuo to, kiek bus įstengiama šias sąlygas pakreipti lietuvių naudai.“ Per kokybinius interviu kalbinti tyrimo dalyviai pastebi, kad sąmoningai apsispręsti vartoti lietuvių kalbą ir mokyti jos savo vaikus dažnai lemia užmegztos draugystės, prisiminimai:

- (3) R: *Atsimena tuos laikus, tai smagiausius laikus tenai [skautų stovyklose] praleidę, savaitę dvi savaites kalnuose, tenai lietuviškos dainos, pasirodymai, draugai. Ir visi taip maišosi ir paskui prapuola, išeina. Ir aš esu girdėjęs daug sykių: o, jau daug metų nebuvau stovykloj, aš noriu nuvažiuoti, išgirsti tas dainas, taip sakant, jaunystę atgyti dalinai (juokiasi). (JAV, vyras, 68, K2)*

Apsisprendimas būti lietuvių bendruomenėje gali būti iš dalies nesąmoningas, tęsiant tėvų pradėtus dalykus, arba sąmoningas, pradedant kurti savo gyvenimą, ypač apsigyvenus naujoje vietoje ar po tam tikro laiko, praleisto vien dominuojančios kalbos aplinkoje (mokymosi universitete, tarnavimo kariuomenėje ir pan.):

- (4) R: *Tėveliai mūsų įdavė tokią pastangą, kad išlaikė mumis, ir mes lietuviškai išmokom ir, žinoma, čia buvo pasirinkimas, mano asmenišką pasirinkimą buvo, aš turėjau, dauguma draugai buvo iš lietuvių šeimų ir taip toliau. Aš galėjau sau lengvai savo keliais nueiti ir pasakyti „sudiev“ šitai bendruomenei ir gyventi. Bet aš nutariau ir žmona irgi taip pat jaučiasi, kad mes bandysim įdiegti tą lietuviybę, kiek galim. (JAV, vyras, 68, K2)*

Gyvenant dominuojančios kalbos apsuptyje, tenka sąmoningai galvoti, kaip kalbos neužmiršti:

- (5) R: *Užsimiršta kalbos, reikia jas naudot, reikia gyvent tarp lietuvių. (JAV, vyras, 82, K2)*

Kai kurie tyrimo dalyviai teigia, kad reikia net specialiai galvoti, kur būtų galima vartoti lietuvių kalbą, nes visa aplinka priklauso dominuojančiai kalbai (gyvena vienas, mišrioje šeimoje ir kt.) ir nėra progų vartoti lietuvių kalbą:

- (6) T: *O kiek tu per dieną bendrauji lietuviškai?*
R: *Va, kiekvieną šeštadienį, bet savaitės bėgyje, sunku pasakyti, kartais niekad, kartais... (JAV, vyras, 44, K3)*

Tad tyrimo dalyviai teigia sąmoningai besirenkantys socialines veiklas (paprastai bendruomenėje: skautai, šokiai, mokytojavimas, organizacinis darbas), kad atsirastų galimybė vartoti kalbą:

- (7) R: *Aš jaučiu, kaip mano lietuvių kalba silpsta. <...> Aš prisiverčiau grįžt į lietuvišką mokyklą kaip mokytoja, kad man bent sykį per savaitę 4–5 valandas reikėtų kalbėt lietuviškai ir galvot lietuviškai, ir skaityt lietuviškai, ir paruošt pamokas [pasiruošt pamokoms]. Aš nežinau, kiek aš tobulinu lietuvių kalbą, bet aš jai padedu nenumirt (juokiasi). (JAV, moteris, 37, K4)*

Tačiau tolesnių kartų (K2, K3, K4) atveju priklausymas lietuviškai bendruomenei nėra lygus kalbėjimui lietuviškai (8 pavyzdys). Priklausymas šiai bendruomenei reiškia buvimą su žmonėmis, kurių patirtis panaši, kitų žmonių paramą, tai tam tikra etniniu pagrindu suformuota „paramos grupė“. Tai taip pat gali reikšti tam tikrą savitumą, išsiskyrimą iš daugumos aplinkos. Kadangi dominuojanti kalba stipresnė, dažnai bendraujant renkamasi būtent ji. Tą lemia ir žmonės, jau nekalbantys lietuviškai, bet norintys būti bendruomenėje. Pastebėtina, kad net ir bendraujant dominuojančia kalba, atsiranda tam tikrų etninės kalbos intarpų (8 pavyzdyje – malda), kurie vienija tokią bendruomenę ir yra tam tikras ją iš kitų bendruomenių išskiriantis ženklas:

- (8) R: *Mes turim grupę Lietuvos alkoholikų, kurie susirenka kartą į mėnesį. Ir mes taip bendraujam. <...> Padedam viens kitam. <...> Taip mes bendraujam, jo, paremiam. <...> Bet tas įdomus bendravimas, kadangi ne visi gerai kalba lietuviškai, mes, pavyzdžiui, tą darom angliškai. <...> Bet jie visi lietuviai, jo, čia toks ypatingas susirinkimas tik kartą į mėnesį. Bet, pavyzdžiui, gale susirinkimo pasakom maldą, tai pasakom lietuviškai. Ir kadangi visi čia lankė, pavyzdžiui, aš maldų nemoku angliškai. (JAV, vyras, 44, K3)*

Kaip ir Coulmasas, Janet Holmes (2001: 56) pastebi, kad svarbu yra tai, ar asmenys iš etninės mažumos linkę tuoktis su savais. Galima teigti, kad tai kitas sąmoningo apsisprendimo aspektas (9, 10, 11 pavyzdžiai). Jei abu tėvai kalba viena kalba, tokią kalbą daug lengviau išlaikyti, jei abu tėvai šeimoje laikėsi panašių tradicijų, tuomet jas lengviau perduoti savo vaikams, nereikia aiškinti partneriui, ką jos reiškia. Reikia pastebėti, kad ne vienas tyrimo dalyvis teigė jautęs tėvų norą, kad būtų sukurta lietuviška šeima, ir pats galvodamas apie šeimą sąmoningai rinkosi lietuvi partnerį:

- (9) T: *Jūs norėjot, kad jūsų žmona būtų lietuvė, ar taip tiesiog išėjo?*
R: *Galvojau, čia buvo tarpas, sakykim, kaip draugės gimnazijoje, tai daugiausia, aišku, buvo amerikietės, universitete tai taip ir taip, bet po tai, jau link galo universiteto ir po universiteto kažkaip su amerikietėm, tai kažkaip, tai vis tiek žinojau, kad galų gale taip neišeis, ne ne ne, nes vis tiek aš jaučiau, kad tos visos tradicijos, viskas, tai man labai svarbu, kad būtų.*
T: *Tai toks buvo ir užsiprogramavimas truputį?*
R: *Nu jo, tai tėvai ir seneliai gerai įvarė į smegenis. (Užaugęs Kanadoje ir JAV, dabar gyvena Vokietijoje, vyras, 40, K3)*
- (10) R: *Vienas amerikoniukas jau pradėjo labai rimtai į mane žiūrėti. Ir aš nutariau, kad ne. Man jis patiko, bet aš mačiau mano gyvenimą labai niūrų be lietuvių. Čia mano mano mano lietuviški žodžiai mano galvoj man būnat 18 metų. Mano gyvenimas bus niūrus be lietuvių. Nu, gerai, dabar prisistato vienas lietuviukas, antros bangos, kuris visiškai nemokėjo lietuviškai, man jis labai patiko, bet aš taipogi sakau, aš noriu, kad mano vaikai kalbėtų lietuviškai ir su tokiu vyru, kuris nekalbės lietuviškai, negalėsiu taip vaikų išauginti, aš žinau. Žinau, kad realybė bus taip. Ir ir aš ir jo atsisakiau. Ir ištekėjau už lietuvio, kuris buvo neduok tu Dieve, nepasakosiu. (Juokiasi.) Vis tiek net ir lietuvis man nepatiko, kuris nemoka lietuviškai. (JAV, moteris, 68, K2)*

Kaip matyti iš 9 ir 10 pavyzdžių, tėvų suformuotos nuostatos kalbos išlaikymo ir priklausymo lietuviškai bendruomenei klausimu buvo labai stiprios, tad, renkantis partnerį, vienas svarbiausių aspektų buvo kalbos ir tradicijų išlaikymo klausimas.

Ne vienas pokario emigrantas prisiminė, kad klausimas apie lietuviškos šeimos kūrimą buvo itin svarbus ir jautrus tėvams, kad tėvai net minties neleido turėti, kad gali būti kitaip:

- (11) R: *Gal tėveliai manęs būtų neatsisakę, jeigu aš amerikietį vesčiau <...> Bet mano generacijoje, gal aš paskutinė generacija kur, gal yra dar truputį jaunesnių, kur buvo šitoks nusistatymas, bet čia nebuvo nei klausimo.* (JAV, moteris, 72, K2)

Svarbu pastebėti, kad apie tai galvoja ne tik pokario emigrantai ir jų vaikai, bet ir dabartiniai emigrantai:

- (12) T: *O žmonos – lietuvės norėtumėt?*
R: *Jo.*
T: *Jau turit?*
R: *Draugę turiu lietuve.*
T: *Lietuvaž – iš Lietuvos ar čia gimusių?*
R: *Ne, iš Lietuvos.* (JAV, vyras, 33, K2)

Nors, suprantama, dabartinių emigrantų bendruomenė nėra nei tokia uždara, nei tokia konservatyvi, mišrios santuokos yra dažnos.

Be anksčiau aptartų dalykų, lemiančių sąmoningą apsisprendimą, labai svarbus ir emocinis veiksnys – dažnai kalbos išlaikymą lemia tai, kad gimtąją ar paveldėtąją kalbą žmonės suvokia kaip labiausiai tinkančią šeimos bendravimui, ji jiems sava ir intymi kalba, kuria geriausiai galima išreikšti save. Shulamit Kopeliovich (2013: 254), aprašiusi savo šeimos kalbų vadybos atvejį Izraelyje, pastebi, kad rusų kalbos pasirinkimas buvo natūralus ir akivaizdus, nes ši kalba jiems abiem su vyru buvo artima. Tai buvo stipri motyvacija apsisprendžiant išlaikyti rusų kalbą šeimoje, perduoti ją savo vaikams. Emocinį ryšį su lietuvių kalba patvirtina ne vienas tyrimo dalyvis:

- (13) R: *Buvo toks natūralus instinktas ir aš pagalvojau: „Nu kaip aš galiu su savo vaikais kalbėt angliškai? Man čia būtų visiškai visiškai nepriimtina, visiškai nepriimtina.“* (JAV, moteris, 72, K2)
- (14) T: *O namuose kaip kalbat?*
R: *Lietuviškai.*
T: *Lietuviškai?*
R: *Ką čia su mama šnekėsi angliškai.* (JAV, vyras, 33, K2)

Šis tyrimo dalyvis (14 pavyzdys) dar neturi vaikų, bet norėtų pratęsti šnekėjimą lietuviškai namie, nors ir suvokia, kad tai nebus lengva:

(15) T: *Kaip auklėsit savo vaikus?*

R: *Lietuviškai.*

T: *Nemanot, kad bus sunku?*

R: *Manau. Bus sunku, nes jie mokykloj kalbės angliškai, o lietuviškai tiktai šeimoj. (JAV, vyras, 33, K2)*

Iš kiekybinių duomenų (žr. 4 lentelę) matyti, kad respondentų emocinis ryšys su lietuvių kalba yra stiprus.

4 lentelė. Respondentų nuomonė dėl to, kuri kalba brangiausia / mieliausia

Brangiausia / mieliausia kalba	Skaičius	Proc.
JAV		
Lietuvių	368	84
Anglų	18	4
Kiti variantai* (išvardyti su respondentų skaičiumi po lentele)	24	6
Neatsakė	28	6
Iš viso:	438	100

*Gimtoji (8), ispanų (2), italų (1), kinų (1), lenkų (1), lotynų (3), rusų (1), sanskrito (1), suomių (1), visos (2), vokiečių (1), žemaičių (2).

Didžioji dauguma respondentų (84 proc.), teigia, kad brangiausia / mieliausia kalba yra lietuvių kalba, o dominuojanti šalies kalba brangiausia / mieliausia atrodo tik labai mažai daliai respondentų (4 proc.). Šie duomenys rodo, kad lietuvių kalba atrodo brangiausia / mieliausia ir tuomet, kai ji yra tik viena iš gimtųjų kalbų, ir tuomet, kai yra mažiau vartojama nei dominuojanti šalies kalba. Pastebėtina, kad tarp respondentų įvardytų kitų variantų yra „žemaičių kalba“ (2 resp.) – respondentams brangiausia / mieliausia yra tarmė, tikėtina, kad tai jų / jų tėvų ar senelių gimtoji tarmė. Taip pat tarp kitų variantų yra „gimtoji kalba“ (8 resp.), manytina, kad respondentai, neįvardydami konkrečios kalbos, siekia pabrėžti, kad nesvarbu, kokia kalba bebūtų, bet jei ji gimtoji, tuomet ji yra brangiausia / mieliausia.

Taigi iš duomenų matyti, kad sąmoningą apsisprendimą likti bendruomenėje ir pasirinkti partnerį lietuvių lėmė labai stiprios ir aiškiai išreikštos jų tėvų nuostatos, suvokimas, kad lietuviškoje šeimoje bus lengviau auginti vaikus lietuviškai ir laikytis įprastų tradicijų, be to, apsisprendimą lemia iš vaikystės suformuota tam tikra socialinė aplinka, į kurią norisi grįžti ir kurioje jautiesi savas, pažįstamas, galintis tikėtis paramos. Buvimas bendruomenėje nereiškia kalbėjimo vien lietuviškai, nes bendruomenė toleruoja vaikų kalbėjimąsi tarpusavyje dominuojančia kalba, neatstumia tolesnių kartų ar mišriose šeimose užaugusių lietuvių, kurie nekalba lietuviškai, bet nori dalyvauti

bendruomenės veikloje. Be to, nemažai lemia ir tai, kad lietuvių kalba suvokiama kaip šeimos kalba / viena iš šeimos kalbų, emocinis ryšys su ja stiprus, be jos neįsivaizduojamas šeimos gyvenimas ir yra sąmoningai nusiteikiama ją išlaikyti.

3.2. Namų domenas

Svarbu pažymėti, kad taikomos strategijos net toje pačioje šeimoje kinta, jos priklauso nuo šeimos: vaikų amžiaus, tėvų statuso vaikų akyse ir nuo santykio su vaikais, galimybės vaikui skirti laiko, atstumo iki bendruomenės, šeštadieninės mokyklos, požiūrio į ją ir daugybės konkrečių dalykų. Taip pat priklauso nuo šalies švietimo sistemos, požiūrio į emigrantų kalbą, tėvų ekonominės ir socialinės padėties. Taip pat svarbu, ar tėvai sulaukia bendruomenės palaikymo, ar nenusivilia dėl to, kad vaikas priešinasi ar kad nekalba taip gerai, kaip jie tikisi.

Svarbu, ar šeima vienatautė, ar mišri. Vienatautėje šeimoje susiduria tėvų (vidus) ir dominuojančios visuomenės (išorė) nuostatos, o mišrioje šeimoje dominuojančios visuomenės nuostatos iš išorės pereina į šeimos vidų. Tokiu atveju susidaro situacija, kuri labai nepalanki emigrantų kalbai – dominuojanti kalba yra ne tik už namų domeno ribų, bet ir namie, tad dažnai paveldėtoji kalba pasmerkta išnykti, nes lieka per mažai situacijų ją vartoti. Spolsky's (2009: 18–19) pastebi, kad dažna mišri pora nusprendžia, kad aplinkos kalbą vaikai be didelių pastangų išmoks ne namie, tuomet jie deda dideles pastangas mokyti kitų kalbų. Dažnai pasitaikantis modelis mišriose šeimose – tėvai nusprendžia, kad kiekvienas su vaikais kalbės viena pasirinkta kalba. Tokį pasirinkimą lemia įsitikinimas, kad mažas vaikas mokosi kalbų daug lengviau, jei jis sieja kalbą su tam tikru kalbančiuoju.

Spolsky's (2009: 24–25) pastebi, kad šeimos kalbų politika gali būti labai griežta („kad niekad negirdėčiau kalbant kita kalba“), nulemta tam tikro asmens buvimo („turi kalbėti šia kalba, kai tavo močiutė čia“) ar skirta tik tam tikram laikui (pasakų skaitymas prieš miegą), vartojama tik tam tikrais atvejais (pavyzdžiui, kai kuriose žydų ortodoksų šeimose kalbama hebrajiškai šeimai kartu valgant per šabą). Csilla Bartha (2005: 26–27), tyrinėjusi etninę vengrų bendruomenę JAV, pastebi, kad jos tirtose šeimose buvo naudojami trys modeliai:

- 1) *autoritarinis* modelis – tie, kurių puristinis nusiteikimas stiprus (norima išlaikyti „švarią“ ir „gryną“ kalbą), namie ir bendruomenėje kalba tik paveldėtąja kalba ir reikalauja, kad jų pačių ir kiti vaikai kalbėtų taip pat;

- 2) *interakcinis* modelis – tie, kurie pabrėžia, kad jiems svarbu, kad vaikai mokėtų tinkamai pritaikyti ir etninės, ir daugumos kalbos diskurso strategijas, kalba ir paveldėtąją, ir dominuojančią kalbą, priklausomai nuo aplinkybių ir situacijos;
- 3) *integracinis* modelis – tie, kuriems svarbesnės kitos nuostatos nei kalbos išsaugojimas, kalba tik dominuojančią kalbą su savo vaikais, net tuomet, jei patys tarpusavyje kalbasi paveldėtąją kalbą. Mokslininkė pastebi, kad kai kuriais atvejais taip elgiamasi sąmoningai, taip simboliškai parodant norą pasipriešinti etninei bendruomenei.

Išanalizavusi K2 kartos informantų kalbą, Bartha (2005: 26–27), tyrusi paveldėtosios vengrų kalbos funkcinę redukciją, prieina prie išvados, kad visų K2 kartos informantų kalbai būdinga tam tikra funkcinė redukcija, kurios dydis priklauso nuo pasirinkto tėvų modelio. Didžiausias kalbos nykimas pastebėtas tų informantų kalboje, kur tėvai laikėsi integracinio modelio, šiuo atveju funkcinė redukcija persmelkia visą kalbinę sistemą, o geriausiai kalbą išlaikė tie, kurių tėvai laikėsi autoritarinio modelio.

Prieš pradėdant kalbėti apie tai, kokio modelio šeimose laikosi lietuviai / lietuvių kilmės emigrantai, svarbu išsiaiškinti jų bendras nuostatas kalbėti šeimoje lietuviškai. Kiekybinėje anketoje buvo klausama respondentų, turinčių vaikų ir auginusių / auginančių juos emigracijoje (iš viso tokių JAV – 314), ar jie stengėsi / stengiasi namie kalbėti lietuviškai. Kaip matyti iš 5 lentelės, du trečdaliai respondentų (65 proc.) visiškai sutinka ir sutinka su šiuo teiginiu. Nesutinkančių, visiškai nesutinkančių ir manančių, kad toks teiginys nepritaikomas jų situacijoje, yra 23 proc. Taigi iš pateiktų atsakymų matyti, kad dviejuose trečdaliuose šeimų laikomasi tokios nuostatos, kad vaikai turi kalbėti lietuviškai, o viename trečdalyje – vaikai neskatinami to daryti, lietuvių kalbos klausimas paliktas savaiminei eigai arba lietuvių kalba nekalbama išvis.

5 lentelė. Respondentų nuomonė dėl vaikų kalbėjimo namie lietuviškai

Stengiausi / stengiuosi, kad vaikai namie kalbėtų lietuviškai	JAV	
	Visiškai sutinku	164
Sutinku	41	13%
Nei sutinku, nei nesutinku	36	12%
Nesutinku	16	5%
Visiškai nesutinku	18	6%
Nepritaikoma	39	12%
Iš viso:	314	100%

Žiūrint į šio klausimo duomenis pagal kartas, matyti, kad su kiekviena karta pastangos, kad vaikai kalbėtų lietuviškai namuose, tolydžio mažėja, K1 kartos respondentų, visiškai sutinkančių ir

sutinkančių su šiuo teiginiu yra 83 proc., K2 kartos – 67 proc., K3 kartos – 48 proc., o K4 kartos tik 23 proc. Manytina, kad mažėjimas yra natūralus procesas, gimtoji ar paveldėtoji kalba užleidžia vietą dominuojančiai kalbai, šie duomenys koreliuoja su duomenimis apie respondentų lietuvių kalbos mokėjimą, tačiau jie taip pat rodo, kad respondentai linkę išlaikyti lietuvių kalbą. Pusė gimusių emigracijos šalyje ir ketvirtadalis tokių, kurių tėvai gimė emigracijos šalyje, nori, kad vaikai namie kalbėtų lietuviškai.

Iš kokybinių interviu matyti, kad bendruomenėje ir jų pačių geriausiai vertinamas autoritarinis kalbos vadybos modelis. Dalis lietuvių emigrantų šeimų laikėsi / laikosi interakcinio modelio, o integracinis modelis tarp tų, kurie išlaikė lietuvių kalbą šeimoje, nepastebėtas išvis. Ypač pastangos taikyti autoritarinį kalbos vadybos modelį ryškios pokario bangos atveju, iš beveik visų kokybinių interviu, darytų su šios bangos tėvais / vaikais augusiais jų šeimose, matyti, kad buvo taikomas būtent šis modelis. Galima daryti prielaidą, kad pokario bangos atveju tokį kalbos vadybos modelį buvo lengviau taikyti, nes tuomet vyravo stiprus tėvų autoritetas, tėvai gerbiami vien todėl, kad jie yra tėvai. Tokiose šeimose pasakymas „Peržengęs namų slenkstį kalbėsi tik lietuviškai“ buvo dažnai nekvestionuojamas, gerbiamas.

- (16) R: *Buvo tokia pozicija: namuose kalbame lietuviškai. Jie [tėvai] sakydavo: Jonai, kalbėk lietuviškai.* (JAV, vyras, 44, K3)
- (17) R: *Aš aiškiai suvokiau, kad tėveliai kalba tik lietuviškai, kad čia namuose yra Lietuva, su seseria kalbėjom tik lietuviškai. Aš labai džiaugiuosi, kadangi mums čia didžiausia dovana.* (JAV, moteris, 68, K2)

Iš 16 ir 17 pavyzdžių matyti, kad pozicija dėl kalbėjimo namuose aiškiai išreikšta ir pakankamai griežta. Tyrimo dalyvė (17 pavyzdys) net su vyresne seserimi kalbėjo lietuviškai. Kaip jau minėta, paprastai vyresnieji, pradėję lankyti mokyklą, parneša daugumos kalbą namo ir paprastai broliai ir seserys daugiau kalba dominuojančia kalba. Taigi šioje šeimoje tėvų nuostatos buvo tikrai labai stiprios, nes atlaikė bendraamžių iš daugumos visuomenės nuostatas. Kad bendraamžiai labai smarkiai veikia vaikų kalbinį elgesį pastebi ir patys tyrimo dalyviai:

- (18) R: *Aš kai pažiūriu į kitus, va, kas turi vaikus, tai ikimokyklinio amžiaus vaikai pakankamai gerai lietuviškai šneka, nes jie šeimoj gyvena su tėvais, bet paskui, kai pradeda eit į mokyklą, iš karto atsiranda draugai amerikoniukai, ir tada labai sunkiai, kas liečia lietuvių kalbą. Mes turim, tarp kitko, labai gerą lietuvių mokyklą čia. Bet, aišku, jie neišmoko ant tiek, kiek išmoktų vaikai gyvendami Lietuvoj. Bet bendrą – skaityt, rašyt – įmanoma išmokt.* (JAV, vyras, 33, K2)

Kaip matyti iš 18 pavyzdžio, tyrimo dalyvis teigia, kad draugai iš dominuojančios visuomenės pakeičia vaiko kalbinį elgesį, o galima to atsvara yra lituanistinė mokykla (apie tai bus plačiau kalbama skyriuje „Už namų domeno ribų“).

Pastebėtina, kad pokario emigrantų bangos lietuviškose šeimose užaugę vaikai, buvo linkę perkelti tėvų taikytą autoritarinį kalbos vadybos modelį į savo šeimą. Gali būti, kad taip elgiamasi todėl, kad autoritarinis tėvų taikytas modelis pasiteisino, jie patys išmoko lietuviškai, tad tą patį stengėsi daryti ir su savo vaikais.

- (19) R: *Mano tėvas tai ne lietuvis. Bet aš augau be tėvo, tai mama labai užsispyrus buvo, kad lietuviškai kalbėt.* (JAV, moteris, 37, K4)
- (20) R: *Mes tarėmės [su žmona] ir mum abiem lietuvybė buvo labai svarbu. Mes sakėm, kad juos išmoksime, išmokysime lietuviškai, o angliškai natūraliai išmoks. Ir kada pirma mergaitė ėjo į pradžios mokyklą, jinai, galima sakyti, beveik nė vieno angliško žodžio nemokėjo.* (JAV, vyras, 74, K2)

Kaip matyti iš 20 pavyzdžio, tyrimo dalyvis pabrėžia tą dalyką, kad dukra iki mokyklos nemokėjo dominuojančios kalbos, stengdamasis išlaikyti lietuvių kalbą, jis su žmona apsisprendė vaiko išvis nemokyti dominuojančios visuomenės kalbos, palaikydamas vyraujančią nuostatą, kad vaikai aplinkos kalbą „savaiame išmoksta“. Sprendimą nemokyti dominuojančios kalbos vaikystėje, kaip vieną veiksmingiausių lietuvių kalbos išlaikymo vadybos pavyzdžių, pabrėžia ir kiti tyrimo dalyviai:

- (21) R: *Kai mūsų sūnus augo, tai iki kol pradėjo darželį, jisai angliškai nemokėjo.* (JAV, vyras, 68, K3)
- (22) R: *Mano vaikai nežinojo, kad aš moku angliškai, kol nenuvedžiau į amerikietišką darželį. Ir žiūri į mane mano dukrytė, <...> nustebė, sako: „Mama, tu moki angliškai?“ (Juokiasi.) Tai buvo labai juokinga.* (JAV, moteris, 68, K2)

Kaip matyti iš 23 pavyzdžio, tyrimo dalyvė nepaisė to, kad ji pati vaikystėje patyrė nemažai įtampos dėl to, kad buvo pradėta leisti į mokyklą visiškai nesuprasdama angliškai:

- (23) R: *Ir aš truputį bijojau, sakiau, kas, jeigu jai bus kaip man, jeigu ten vaikai bus jai nemalonūs ir mokytojai nemalonūs, bet ji taip greit išmoko, taip greit išmoko, kad nuostabu.* (JAV, moteris, 68, K2)

Šios tyrimo dalyvės (23 pavyzdys) tėvai – pokario emigrantai – negalėjo jos išmokyti angliškai prieš jai einant į mokyklą, tad jai teko pajusti, ką reiškia eiti į mokyklą nemokant kalbos ir suprasti, kad tėvų nuostata „vaikai savaiame išmoksta aplinkos kalbą“ kainuoja daug jėgų vaikui, vis dėlto ji pati (gerai mokanti angliškai) renkasi tokį elgesio būdą su savo vaikais, nes tiki jo veiksmingumu, tuo, kad taip padedami geri paveldėtosios kalbos pagrindai. Tai, kad kalbėjimas tik savo kalba veiksmingas, pastebi ir King et al. (2008: 915). Savo straipsnyje mokslininkės aprašo tyrimą, kuriame teigiama, kad geriau kalbą sekasi išlaikyti toms šeimoms, kurios naudoja strategiją viena

kalba – vienas asmuo, o kalbantis nedominuojančia kalba apsimeta, kad nesupranta, jei vaikas kalba ne mažumos kalba, tokiu atveju vaikas daugiau vartoja jo kalbą.

Pastebėtina, kad paklausti apie lietuvių kalbos vartojimą šeimoje, dauguma tyrimo dalyvių iš pokario bangos iš pradžių teigia, kad kalbėjo tik lietuviškai, bet uždavus papildomų klausimų, paaiškėja, kad kartais buvo bendraujama ir dominuojančia kalba:

- (24) R: *Daugiausia lietuviškai, bet ir truputį angliškai, čia taip įprasta, čia visi kalba angliškai (juokiasi).* (JAV, vyras, 44, K3)
- (25) R: *Lietuviškai dauguma, bet kartais ir angliškai, maišom, maišėm, prisipažįstu, jo (juokiasi).* (JAV, vyras, 68, K3)

Gali būti, kad tyrimo dalyviai renkasi tokį pasakojimo apie šeimos kalbų vadybą būdą, nes kalbėjimas vien lietuviškai yra prestižiškiausias bendruomenėje, gali būti, kad kalbėjimas ir dominuojančia kalba šeimoje yra natūralus, todėl nesureikšminamas, tačiau, skirtingai nuo Barthos apibrėžto interakcinio modelio, toks kalbėjimasis renkamas ne tiek dėl to, kad vaikai mokėtų gerai kalbėti ir angliškai, bet dažniau dėl to, kad taip vaikams yra lengviau:

- (26) R: *Buvom susitarę, kad lietuviškai kalbėsime, taip, bet, aš galvoju, tas su laiku nueina, kai pamatai, kad vaikam lengviau yra [angliškai kalbėti].* (JAV, vyras, 68, K3)

Norvilas (2013: 44) savo dvikalbių respondentų atsakymuose pastebi, kad jie linkę paisyti tėvų noro kalbėti lietuviškai: „atsižvelgiama į kitų žmonių, ypač tėvų pageidavimus: „Tėvams geriau patinka, kai aš lietuviškai kalbu“, arba: „Šeimos rate jaučiu atsakomybę kalbėti su tėvais jų gimtąja kalba“, tad labai svarbus išreikštas sąmoningas tėvų noras. Tačiau iš kokybinių interviu matyti, jog tyrimo dalyviai neslepia, kad toks būdas reikalauja didelio pasiryžimo ir kartais, priklausomai nuo aplinkybių (draugai, mokykla), renkamas ir dominuojanti kalba, taigi iš dalies taikomas ir interakcinis modelis:

- (27) R: *Šeimoj lietuviškai stengiamės, bet, aišku, vaikai, jie jau galvoja anglų kalba, kaip sakoma, nes aplinka daugiau angliška, tai visą laiką namuose vyksta kova su dukra. Ji natūrali, ne tai, kad ji priešintųsi, bet ji natūraliai pradeda pasakoti. Grįžta: „Kaip sekasi mokykloje?“, ir pradeda pasakoti ką nors angliškai. Sakom, kad reikia lietuviškai, bet būna kitą kartą, pamokas kai reikia ruošti, yra terminologija, kuri yra jai lengviau, pamokas, kai jai reikia padėt, pavyzdžiui, algebra ar ką nors, tai tada kalbam angliškai.* (JAV, moteris, 40, K1)

Kalbant apie namuose taikomus kalbos vadybos būdus, svarbus dar vienas aspektas – sąmoningos pastangos kuo daugiau kalbėti su vaiku gimtąja ar paveldėtąja kalba. Pastebėta, kad svarbus ne tik nusiteikimas kalbėti tam tikra kalba, bet ir tos kalbos vartojimo dažnis, tiesioginis kontaktas. King et al. (2008: 915) aprašo dvikalbių vaikų tyrimą Australijoje, kuriame išsiaiškinta, kad daug svarbiau tiesiogiai į vaiką orientuotas pokalbis nei laiko kiekis praleistas su vaiku. Į akis krinta tai,

kad kokybiniais interviu kalbinti tyrimo dalyviai labai daug žino apie Lietuvos ir šeimos istoriją, iš to matyti, kad su vaikais buvo daug kalbama, tyrimo dalyviai įvardija sąmoningas pastangas būti su vaikais ir nuolat kalbėti lietuviškai. Matyti, kad tyrimo dalyviai sąmoningai stengiasi kalbėti kuo daugiau lietuviškai ir tą suvokia kaip kalbos skatinimą. Taip jie elgiasi, kad vaikai nuolat girdėtų lietuvių kalbą ir, manytina, kad sudarytų sąlygas lietuviškam pokalbiui – jei tėvai kalba lietuviškai, jie tikisi ir lietuviško atsakymo.

Taigi iš kokybinių interviu matyti, kad dažniausiai lietuviškose šeimose naudojamas autoritarinis kalbos vadybos būdas, kuris perduodamas iš kartos į kartą. Iš dalies taikomas ir interakcinis būdas, nes tyrimo dalyviai mano, kad jo reikalauja aplinka, be to, jie pateisina jį tuo, kad vaikams kalbėti daugumos kalba lengviau.

3.3. Pozicijos laikymosi griežtumas ir skatinimas

Autoritarinis vadybos modelis siejasi su elgesiu šeimoje griežtai reikalaujant kalbėti lietuviškai. Iš kiekybinių duomenų (žr. 6 lentelę) matyti, kad respondentai (314 respondentų), auginę / auginantys vaikus ne Lietuvoje, kalbėjimą lietuviškai namie supranta skirtingai, vieni laikosi griežtesnės pozicijos, kiti – stengėsi / stengiasi nereikalauti to griežtai.

6 lentelė. Tėvų nusiteikimo griežtumas, jei vaikai kalba ne lietuviškai

Kai vaikai kalbėjo / kalba ne lietuviškai, griežtai reikalaudavau / reikalauju kalbėti lietuviškai	JAV	
	Skaičius	Proc.
Visiškai sutinku	43	14
Sutinku	47	15
Nei sutinku, nei nesutinku	57	18
Nesutinku	54	17
Visiškai nesutinku	52	17
Nepritaikoma	61	19
Iš viso:	314	100

Kaip matyti iš 6 lentelės, mažiau nei trečdalis (29 proc.) respondentų tėvų visiškai sutinka ir sutinka su teiginiu „Kai vaikai kalbėjo / kalba ne lietuviškai, griežtai reikalaudavau / reikalauju kalbėti lietuviškai“, o su juo nesutinka ir visiškai nesutinka taip pat trečdalis (34 proc.) respondentų, dar 18 proc. neturi aiškios nuomonės dėl to, ar griežtai reikalavo / reikalauja iš vaikų kalbėti lietuviškai, manytina, kad jie vienais atvejais to reikalauja griežčiau, kitais – nekalbėjimą lietuviškai vertina atlaidžiau, o likę mano, kad toks teiginys nepritaikomas jų situacijai.

Lyginant šią nuomonę su respondentų, augusių ne Lietuvoje, nuomone, matyti, kad tėvų griežtumas reikalaujant kalbėti lietuviškai namuose, vertinamas panašiai. Vaikai, augę ne Lietuvoje (218 respondentų), šiek tiek labiau linkę vertinti tėvų elgesį kaip griežtą ir labiau linkę paneigti tai, kad tėvai elgėsi griežtai (žr. 7 lentelę). Daugiau nei trečdalis (36 proc.) respondentų, augusių ne Lietuvoje, visiškai sutinka ir sutinka su teiginiu „Kai vaikai kalbėdavo ne lietuviškai, tėvai griežtai reikalavė kalbėti lietuviškai“. Su šiuo teiginiu nesutinka ir visiškai nesutinka taip pat daugiau nei trečdalis (39 proc.) respondentų. Dar 13 proc. respondentų savo tėvų elgesio negali įvertinti nei kaip griežto, nei kaip negriežto, tikėtina, kad jų tėvai vienais atvejais to reikalavo griežčiau, kitais – atlaidžiau, o likę mano, kad toks teiginys nepritaikomas jų situacijai.

7 lentelė. Vaikų patirtis, jei kalbėdavo ne lietuviškai

Kai vaikai kalbėdavo ne lietuviškai, tėvai griežtai reikalavė kalbėti lietuviškai	JAV	
	Skaičius	Proc.
Visiškai sutinku	42	19
Sutinku	38	17
Nei sutinku, nei nesutinku	38	17
Nesutinku	28	13
Visiškai nesutinku	49	23
Nepritaikoma	23	11
Iš viso:	218	100

Taigi matyti, kad trečdalis respondentų linkę laikytis griežtesnės pozicijos ir mano, kad tokios pozicijos buvo / yra laikomasi jų šeimoje, kai augo. Manytina, kad griežtumą lemia pokario bangos suformuotas šeimos kalbos vadybos modelis. Ir atvirkščiai – tikėtina, kad respondentai, nesutinkantys su šiuo teiginiu, taip sakosi todėl, kad patys patyrę ar matę autoritarinį kalbos vadybos modelį kitose šeimose, linkę manyti, kad per didelis griežtumas nepadedą išmokyti kalbos. Be to, neabejotina, kad daug lemia ir pasikeitęs požiūris į šeimą, laisvesni, demokratiškesni santykiai šeimoje.

Kad nepritariama išskirtinai griežtam reikalavimui kalbėti lietuviškai, matyti ir iš kokybinių interviu. Tėvai stengėsi / stengiasi neversti kalbos mokytis, nebūti per griežti, kad vaikai nuo jos nenusisuktų, pavyzdžiui, tyrimo dalyvė, pati patyrusi negriežtą auklėjimą, mano, kad toks elgesio būdas labiausiai tinkamas:

- (28) R: *Tėvelis visada atsisėdavo, kiek galėjo su visom pamokom padėti. Ir jautėsi tokia meilė, nebuvo, kad čia priverstinis, bet va pasikalbėkim apie Lietuvą, aš tau padėsiu, matai, iš kur kilęs tas žodis, jau buvo viskas įmegzta į pasakojimą.* (JAV, moteris, 68, K2)

Ši tyrimo dalyvė taip elgėsi ir su savo vaikais, ji išsako tokias pažiūras apie lietuvišką vaikų auklėjimą:

- (29) R: *Neturi būt per daug rimta, turi būt, kaip sako amerikiečiai, „fun“, lietuvių kalba turi būt malonu, tos dainos padeda, tie šokiai padeda, vaikam draugaut padeda, ir čia yra labai tik, ne vien tik ta klasė viską nulemia, ne vien tik tas tėvų varymas, grūdimas per gerklę, kaip jie sako. Kadangi tie, kuriems daugiausia grūdama, tie greičiausiai pabėga.* (JAV, moteris, 68, K2)

Iš tyrimo dalyvės žodžių matyti, kad ji labai stengėsi sukurti tokią lietuvišką aplinką, kuri nebūtų priverstinė, kuri skatintų pačius vaikus kalbėti lietuviškai, kad lietuvių kalba nesiasocijuotų tik su griežtu tėvų liepimu. Panašius dalykus pastebi ir Kopeliovich (2013: 255), ji teigia, kad pati kalba atrodo vertybė tėvams, bet ne mažiems vaikams, tad prie kalbos turėtų traukti išskirtinis turinys, charizmatiškas asmuo ar patrauklus užsiėmimas.

Dauguma tėvų yra linkę pabrėžti, kad lietuvių kalba turi būti natūrali, kad nereikia elgtis su vaikais griežtai, jei jie kalba nelietuviškai, bet nereikia ir papirkinėti dovanomis, jei jie kalba lietuviškai. Iš kiekybinės apklausos (žr. 8 lentelę) matyti, kad tik ketvirtadalis (24 proc.) respondentų iš JAV visiškai sutinka ir sutinka su teiginiu „Kad vaikai kalbėtų lietuviškai, skatinau / skatinu juos dovanomis ar siūliau / siūlau jiems patrauklių dalykų“, o su juo nesutinka ir visiškai nesutinka 39 proc. respondentų, dar 16 proc. nėra apsisprendę, o likę mano, kad toks teiginys nepritaikomas jų situacijai.

8 lentelė. Respondentų nuomonė dėl vaikų skatinimo

Kad vaikai kalbėtų lietuviškai, skatinau / skatinu juos dovanomis ar siūliau / siūlau jiems patrauklių dalykų	JAV	
	Skaičius	Proc.
Visiškai sutinku	43	14
Sutinku	30	10
Nei sutinku, nei nesutinku	50	16
Nesutinku	58	18
Visiškai nesutinku	67	21
Nepritaikoma	66	21
Iš viso:	314	100

Kokybiniais interviu kalbinti tėvai skatinimo dovanomis nesureikšmino, jie labiau pabrėžė lietuviškos aplinkos sudarymo svarbą. Iš 30 pavyzdžio matyti, kad tyrimo dalyvė lietuviškų knygų biblioteką suvokia kaip kalbos skatinimą, kad to pakako ir jokių kitų specialių veiksmų nesiėmė.

- (30) T: *O jūs, kai jie [vaikai] augo, skatinot juos kaip nors kalbėt lietuviškai, naudėt, žadėdavot ką nors?*
R: *Nereikėjo.*
T: *Nereikėjo?*
R: *Nereikėjo. Su mumis jie visą laiką lietuviškai kalbėjo.*
T: *Bet tai ten, specialiai stengėtės ką nors, kad lietuviška knyga po akim jiems būtų, ar tokie dalykai...*

R: *Taip. Mes prisivežėm daugybę, prisisiuntėm knygų. Dar viskas – išsiuntėm prieš atvažiuodami čia. Ir pas mus gana didelė lietuviškų knygų biblioteka namuose, ir jie skaitydavo.* (JAV, moteris, 69, K1)

Kiti tyrimo dalyviai pripažino, kad vis dėlto vienais ar kitais būdais stengėsi paskatinti vaikus kalbėti lietuviškai, pabrėždami ir tai, kad jie bendrai skatino vaiką dirbti, skaityti, neakcentuodami lietuvių kalbos:

- (31) R: *Kai buvo mažesnėse klasėse, pradinėse galbūt, tai pažadėdavom, nu, kad jeigu gerai pabaigsi, gerais pažymiais lietuvišką mokyklą, tai jau būtinai nuvažiuosim, kažkokį žaisliuką tu išsirinksi, ar panašiai, bet čia buvo nebūtinai dėl lietuviškos, aš sakýčiau, kad išvis paskatint vaiką dirbt – ne būtent, kad dėl lietuvių kalbos, o tą lietuvių priimdavo natūraliai.* (JAV, moteris, 40, K1)
- (32) R: *Pagirdavom, jei šeštadieninę mokyklą gerus pažymius gaudavo. Gaudavo pagyrimą ir taip toliau, bet mes... Gal tenai [mama] pinigėliais duodavo, žinai, jei gauna gerą pažymį, neatsimenu dabar.* (Juokiasi.) (JAV, vyras, 68, K3)

Nors dauguma tėvų nesureikšmina skatinimo dovanomis ir pabrėžia, kad lietuvių kalba turi būti natūralus dalykas, ne Lietuvoje augę tyrimo dalyviai atsimesna tėvų taikytas skatinimo priemones (33, 34 pavyzdžiai). Tiesa, kaip skatinimą jie suvokė ne tik konkrečias materialias dovanas (pinigus, mielas smulkmenas), bet ir kaip laiką praleistą su daug dirbančiais tėvais:

- (33) R: *Buvo toks laikotarpis, kai aš pats nenorėjau skaityt knygas, bet kokias knygas, ir tėvas sakė: „Jeigu skaitysi angliškas knygas, aš tau duosiu vieną centą už kiekvieną puslapį, bet jeigu paskaitysi lietuviškai, aš tau duosiu tris centus už kiekvieną puslapį, jo, buvo toks žaidimas.*
T: *O tai padėjo?*
R: *Jo, aš manau, kad padėjo.* (JAV, vyras, 44, K3)
- (34) R: *Pavyzdžiui, mano tėvelis labai daug su manimi eidavo pasivaikščioti, galbūt dėl to, kad aš mamą varydavau iš proto, ji sakýdavo: „Nuimk tą vaiką, išvesk nuo manęs“ (juokiasi), kadangi aš buvau labai išdykusi, o mano tėvelis labai kantrus, tai jis paimdavo mane už rankos. Ir kiekvienas pasivaikščiojimas būdavo pamokėlė, ir dar eidavom pro parduotuvę, tai aš jį ten nusivesdavau, tai man nupirkdavo ką nors, ar kokį pieštuką gražų ar saldainiuką, tai, žinot, man būdavo ir bendravimas su tėveliu labai malonus, čia buvo pamoka, aš nekvailas vaikas, aš supratau, kad tėvelis pasinaudos bet kokia proga, kadangi jis mokytojas ir jau neiškenčia jo natūra [pamokyti], jam buvo labai svarbu išaiškint kalbos plonybes, kurių kartais knygoj nerasi. Ir tai mano geriausi vaikystės prisiminimai.*
T: *O tas saldainiukas gal irgi lėmė šį bei tą?*
R: *Nu, žinai, kremu torto nepagadinsi (juokiasi).* (JAV, moteris, 68, K2)

Taigi iš duomenų matyti, kad tik dalis tėvų laikosi strategijos skatinti vaikus dovanomis ir kitais dalykais, o dauguma laikosi strategijos, kad lietuvių kalba turi būti vaikams natūrali, o jei ir skatina, tai labiau pabrėžia skatinimą dirbti, mokytis, skaityti, o ne pačią lietuvių kalbą. Nors tėvai nelinkę skatinti vaikų dovanomis, tačiau jie mano, kad lietuviškos aplinkos sudarymas, ypač biblioteka namuose, yra labai svarbi, ir tai vertina kaip sąmoningą mokymosi skatinimą. Tačiau iš kokybiniais interviu kalbintų ne Lietuvoje užaugusių tyrimo dalyvių matyti, kad jie gerai atsimesna

tėvų taikytas skatinimo priemonės ir teigia, kad jos padėjo suformuoti teigiamą santykį su lietuvių kalba.

3.4. Už namų domeno ribų

Kaip jau minėta, norint išmokyti vaikus gimtosios ar paveldėtosios kalbos emigracijoje, būtina praplėsti namų domeno ribas, kad vaikai galėtų bendrauti ir už namų domeno ribų ir įgyti kalbinių gebėjimų, įgūdžių, reikalingų kitoje socialinėje aplinkoje, turėtų galimybių ta kalba kalbėti ne tik namuose, ne tik su artimaisiais, bet ir su mažiau pažįstamais ar nepažįstamais žmonėmis, jaunesniais ir vyresniais, oficialesnėse, oficialiose ar neformaliose situacijose. Tai svarbu ir dėl to, kad tėvų formuojamos nuostatos, susijusios su gimtąja ar paveldėtąja kalba, būtų paremtos, kad taip būtų sumažinta bendraamžių iš dominuojančios visuomenės įtaka. Tėvai stengiasi sukurti lietuvišką socialinę aplinką: draugų lietuvių vaikai gyvenamojoje šalyje ir Lietuvoje, pačių vaikų lietuviai / lietuvių kilmės draugai, skautai, ateitininkai, šokių ir kiti būreliai, lietuviškos bendruomenės gyvenimas, lituanistinė mokykla.

Kiekybinėje anketoje respondentų, augusių ne Lietuvoje (143 respondentai), buvo klausama (buvo galima rinktis keletą atsakymų), kur jie išmoko lietuviškai (žr. 9 lentelę).

9 lentelė. Respondentų atsakymai apie tai, kur išmoko lietuvių kalbos

Kur išmokote lietuvių kalbos? (galima rinktis keletą atsakymų)	JAV	
	Skaičius	Proc.
Iš artimųjų (šeimos, giminių, draugų)	133	93
Lietuvių bendruomenėje	48	34
Lietuvių kalbos kursuose	25	17
Lituanistinėje mokykloje	63	44
Kitur	11	8

Duomenys patvirtino tą faktą, kad svarbiausia kalbos mokymuisi yra namų ir artimųjų aplinka (93 proc.), beveik du trečdaliai (61 proc.) lietuvių kalbos išmokimą sieja su formaliu mokymu (lituanistinė mokykla ir lietuvių kalbos kursai), trečdalis (34 proc.) išmokimą sieja su lietuvių bendruomene. Respondentai, įvardiję savus būdus išmokti lietuvių kalbos, minėjo tokius dalykus:

- 1) formalų mokymąsi: su privačiu mokytoju (3 resp.), baltų kalbų vasaros institute (1 resp.);
- 2) neformalų mokymąsi lietuvių bendruomenėje: vasaros stovyklose (2 resp.), skautų organizacijoje (1 resp.);
- 3) savarankišką mokymąsi: savarankiškai (1 resp.), internete (2 resp.), skaitant knygas (1 resp.).

Taigi matyti, ir formalus mokymas, ir veikla lietuvių bendruomenėje, respondentų nuomone, turi labai didelės reikšmės mokantis gimtosios ar paveldėtosios kalbos. Iš kokybinių interviu taip pat

ryškėja nuostata, kad reikia vaikams sudaryti sąlygas ir kitose vietose mokytis lietuviškai, nors pažymėjo, kad kalbą vaikas visų pirma išmoka šeimoje:

- (35) R: *Aišku tas, kad aš norėčiau, kad vaikai kalbėtų lietuviškai <...> Jeigu tu su vaiku pasirenki bendrauti lietuviškai, tai jau yra didelis dalykas, o po to jau kiti dalykai, tai, pavyzdžiui, galima į tą lietuvišką mokyklėlę leisti, žinai, dalyvauti toje lietuviškoje veikloje, žinai, yra tokių dalykų, kurie truputį to mokyklinio paruošimo vaikai irgi gali gauti. Žinai, ten toks paruošimas, kad dauguma tų vaikų vis tiek šneka su akcentu. <...> Tai labai priklauso, kaip tėvai šneka, kaip dažnai jie šeimoje šneka. Jeigu kiekvieną dieną tas pats vyksta, tai yra daug geriau negu nuvesti vien tik į lietuvišką mokyklėlę, o patiems ten nelabai rūpintis. Tai, žodžiu, visa tai galima daryti po truputį. (JAV, vyras, 33, K1)*

Dauguma kalbintų pokario bangos tyrimo dalyvių lituanistinę mokyklą laiko labai svarbia kalbos išlaikymo priemone, jie ją iškart mini, paklausti, kaip išmoko ar savo vaikus mokė lietuvių kalbos:

- (36) R: *Aš turiu, aš turėjau žmoną, mes divorsuoti [išsiskyrę], bet turim sūnų, jis dabar lanko šeštadieninę. <...> Jo, bet jisai gyvena 90 procentų su savo mamyte ir ji amerikė, jo, o aš su juo bendrauju 10 procentų laiko, tai aš šeštadieniais jį vežu į lietuvišką mokyklą. Ir kartais bendraujam su skautais. Bet laiko mažai. (JAV, vyras, 44, K3)*
- (37) R: *Išmokau namie, mamytė, tėvelis, paskui lankiau šeštadienines mokyklas, gyvenom Pietų Vokietijoje, Memingeme augom, ir, žinoma, kitų lagerių buvo, bet mano vėliausi prisiminimai Memingemas. Taip sakant, ten buvo šeštadieninės mokyklos. <...> [tyrimo dalyvio ir jo sesers vaikai] čia Los Andželes gimė ir ėjo jie visi 12 metų į šeštadieninę. (JAV, vyras, 68, K3)*

Kaip matyti iš 36 pavyzdžio, nors laiko, praleidžiamo su sūnumi, yra mažai, tyrimo dalyvis dalį jo skiria sūnaus vedimui į lituanistinę mokyklą, taip pat mini, kad kartais dalyvauja ir kitoje bendruomenės veikloje – skautų organizacijoje. Iš 37 pavyzdžio matyti, kad pats tyrimo dalyvis augdamas lankė lituanistinę mokyklą karo pabėgėlių stovykloje Vokietijoje, o paskui tą patį kalbos vadybos modelį perkėlė ir į savo šeimą – leido savo vaikus į lituanistinę mokyklą. Kalbinti kai kurie dabartinės bangos emigrantai taip pat veda vaikus į lituanistinę mokyklą:

- (38) R: *Ir šeštadieniais nuo pat trijų metų važiuojam į šeštadieninę mokyklą, kur, kaip sakoma, kalbą, istoriją, gramatiką, geografiją Lietuvos mokosi. (JAV, moteris, 40, K1)*

Tyrimo dalyviai teigia, kad lituanistinė mokykla svarbi dėl dviejų priežasčių, viena vertus, ji pastiprina lietuvių kalbą, antra vertus, vaikai susipažįsta, susiranda draugų ir taip savaime atsiranda progų bendrauti lietuviškai, be to, vaikai supranta, kad yra ir kitų vaikų, kurių tėvai laikosi tokių pačių nuostatų:

- (39) R: *Bet, kas įdomu, kad tie vaikai, nuvažiavę į tą lietuvišką mokyklą, susipažino su kitais lietuviukais, pamatė, kad jie nėra tokie jau egzotiški, ir kad va, čia proga, kad tie vaikai panašiai mąsto kaip aš, panašūs dalykai darosi jų šeimose, jie mane supranta, ir tos draugystės išsivysto per visą gyvenimą. <...> Tai aš žiūriu, tie vaikai buvo šešių metų, kai susipažino, dabar jau 40 metų ir čia jų geriausi draugai. Nesvarbu, kur jie bus pasaulyje. Mano sūnaus [kuris gyvena Lietuvoje] geriausias draugas lietuviukas, kuris buvo vakar švento Kazimiero parapijoje [Los Andželes]. (JAV, moteris, 68, K2)*

Kaip pastebi tyrimo dalyvė, draugystė, prasidėjusi lituanistinėje mokykloje, tęsiasi per visą gyvenimą, taigi tokią mokyklą lankę vaikai ir suaugę turi lietuvišką aplinką. Lituanistinė mokykla ir kita lietuviška veikla sukuria progą bendrauti lietuviškai, turėti panašios patirties ir požiūrio į gyvenimą lietuvių draugų, susirasti lietuvių partnerį ir taip toliau pratęsti lietuviybės puoselėjimą:

- (40) R: *Mes pažįstam viens kitą nuo gimimo, čia retas dalykas. <...> Aš galiu išvardint gal 30, kuriuos aš pažįstu nuo gimimo, žinai, per visas mokyklas, per viską.* (JAV, vyras, 44, K3)
- (41) R: *Ir kiek tokių tų vedybų lietuvių tarpe per tą veiklą, per ateitininkų stovyklas, tautinių šokių grupes, labai daug porų susitiko. Ir tie tęsia tą lietuvišką tradiciją, dabar jų vaikai panašiai spardosi iš ryto [vežami į lituanistinę mokyklą], kada nors bus dėkingi.* (Juokiasi.) (JAV, moteris, 68, K2)

Kiekybinėje anketoje (žr. 10 lentelę) buvo klausama respondentų, turinčių vaikų ir auginusių / auginančių juos emigracijoje ar jie stengiasi / stengėsi vaikus vesti į lietuviškas mokyklėles, bendruomenės renginius ir pan.

10 lentelė. Respondentų nuomonė dėl vaikų vedimo į lietuviškas mokyklėles, bendruomenės renginius ir pan.

Stengiausi / stengiuosi vaikus vesti į lietuviškas mokyklėles, bendruomenės renginius ir pan.	JAV	
	Skaičius	Proc.
Visiškai sutinku	117	37
Sutinku	61	19,5
Nei sutinku, nei nesutinku	24	8
Nesutinku	20	6
Visiškai nesutinku	25	8
Nepritaikoma	67	21,5
Iš viso:	314	100

Kaip matyti iš 10 lentelės, daugiau nei pusė respondentų (56,5 proc.) visiškai sutinka ir sutinka su šiuo teiginiu. Nesutinkančių, visiškai nesutinkančių ir manančių, kad toks teiginys nepritaikomas, yra trečdalis (35,5 proc.), dar 8 proc. respondentų nėra apsisprendę. Taigi iš pateiktų atsakymų galima daryti prielaidą, kad pusėje šeimų laikomasi tokios nuostatos, kad vaikams mokantis lietuvių kalbos svarbi lituanistinė mokykla ir bendruomenė, manytina, kad kitai pusei lituanistinė mokykla ir bendruomenė neatrodo pakankamai vertinga arba nesusidaro tinkamos sąlygos vesti į ją vaikus: mokykla per toli, pamokos mokykloje vyksta tuo pačiu laiku kaip ir sporto ar muzikos būreliai ir pan. Apie sunkumus derinant vaikų veiklą kalbėjo ne vienas tyrimo dalyvis:

- (42) R: *Čia man kova [tarp beisbolo ir lietuviškos mokyklos]. Manau, kitiems tėvams taip pat. Kadangi vaikai nenori lankyt tą mokyklą šeštadieniais, ir sportuoti nori, nori pamiegoti, televiziją pažiūrėti. Visi draugai žaidžia šeštadieniais, jie nelanko mokyklos.* (JAV, vyras, 44, K3)

Kaip matyti iš 42 pavyzdžio, tyrimo dalyvis pastebi, kad vaikai būtų linkę užsiimti tokia pat veikla kaip ir jų bendraamžiai, jie mieliau sportuotų ar kitaip leistų laisvą laiką nei lankytų šeštadieninę lituanistinę mokyklą. Tačiau lankę / lankantys lituanistinę mokyklą, įvertina jos naudą ir svarbą ne tik užaugę (43 pavyzdys), bet ir būdami vaikais (44 pavyzdys), net ir vaikai sakosi, kad tokį patį kalbos vadybos būdą taikys ir savo šeimoje, ir savo vaikus veš į lituanistinę mokyklą:

- (43) R: *Bet daugumas vaikų nenori važiuot faktiškai, paskui, kai užauga, tai jiems atrodo, kad buvo gera idėja, bet šiaip, šeštadienis, galėtų žaist, paskui Amerikoje yra visokiausių nu tokių progų vaikam žaist įvairius sportus ir taip toliau, o jie čia atvažiuos į šeštadieninę ir mokintis lietuviškai, ne visi labai akvatni [su mielu noru] tą daryti.* (JAV, vyras, 82, K2)
- (44) R: *Buvo kažkada laikas, kai: „O mano draugai gali veikti ką nori, gali šeštadienį rytą išsimiegot, o aš turiu važiuot į mokyklą.“ <...> Visi jie nenori, tie vaikai. Bet kai paklausi: „Ar veši čia savo vaikus?“, visi kaip vienas atsako: „Vešiu“. Jie nenori todėl, kad vaikas natūraliai geriau sėdės prie televizoriaus ar beleką žais, bet neis dirbt. Tai nėra, sakyčiau, taip blogai, kad jie nenori. Bet jie supranta, kodėl jie ten yra ir kodėl jie ten dirba, visi sako: „Savo vaikus turėsiu, vešiu“. Manau, kad tikslas pasiektas, kad jie supranta, kodėl jie ten.* (JAV, moteris, 40, K1)

Tikėtina, kad viena iš priežasčių, kuri traukia vaikus į lituanistinę šeštadieninę mokyklą yra draugai, jų palaikymas, galimybė suformuoti savitą, išskirtinę tapatybę nei dominuojanti visuma.

Galima būtų daryti kelias prielaidas, kodėl lituanistinė mokykla ir bendruomenės renginiai teigiamai vertinami tik pusės kiekybinės apklausos respondentų. Manytina, kad skiriantis emigracijos priežastims, skiriasi ir požiūris į lietuvių kalbos išlaikymą – ne visi tą nori daryti. Jei viena iš emigracijos priežasčių nusivylimas, neigiamas emocinis santykis gali susiformuoti ir su lietuvių bendruomene. Taip pat gali būti, kad tėvai, neseniai emigravę iš Lietuvos, matydami, kad vaikai per pertraukas lituanistinėje mokykloje kalbasi dominuojančia kalba ar lietuviškai kalba su akcentu (35 pavyzdyje akcentas vertinamas neigiamai), jaučiasi taip, lyg jiems nesisektų vykdyti savo užsibrėžto tikslo – išmokyti vaikus lietuvių kalbos. Ne pirmos emigracijos kartos emigrantai šį faktą priima kaip natūralų ir teigia, kad vaikai vis vien išmoksta lietuvių kalbos:

- (45) R: *Man atrodo, daugumas čia vaikų, kaip aš į stovyklas nuvažiuodavau, skautų stovyklas, mes išsikabinę turime plakatus: „Stovykloje kalbama lietuviškai“, praeini, vien tiktai angliškai girdi (juokiasi). Bo jie visi čia auge, kai reikia, lietuviškai išmoksta.* (JAV, vyras, 68, K3)

Pastebėtina ir tai, kad, dažnai, jei nėra bendruomenės patogių atstumų, šiuolaikiniai emigrantai nelinkę kurti bendruomenės savarankiškai, jie linkę apsiriboti savų draugų būreliu, skirtingai nuo pokario emigrantų bangos, kuri daug intensyviau kūrė lietuviškas bendruomenes ir mokyklas. Be to, viena iš lietuviškos mokyklos nelankymo priežasčių gali būti tai, kad tada, kai neįmanoma suderinti papildomos sportinės ar kitokios veiklos su lituanistine mokykla, yra nusprendžiama rinktis ne lituanistinę mokyklą.

Kiekybinėje anketoje taip pat buvo klausama, ar tėvai, auginę / auginantys vaikus ne Lietuvoje, stengiasi, kad vaikai turėtų lietuviškai kalbančių draugų (žr. 11 lentelę). Pastebėtina, kad rezultatai labai panašūs į tuos rezultatus, kurie atsiskleidė klausiant tėvų, ar jie stengiasi vesti vaikus į lituanistines mokyklas, bendruomenės renginius ir pan.

11 lentelė. Stengiausi / stengiuosi, kad vaikai turėtų kuo daugiau lietuviškai kalbančių draugų ir su jais bendrautų

Stengiausi / stengiuosi, kad vaikai turėtų kuo daugiau lietuviškai kalbančių draugų ir su jais bendrautų	JAV	
	Skaičius	Proc.
Visiškai sutinku	99	31,5
Sutinku	55	17,5
Nei sutinku, nei nesutinku	55	17,5
Nesutinku	20	6
Visiškai nesutinku	27	9
Nepritaikoma	58	18,5
Iš viso:	314	100

Kaip matyti iš 11 lentelės, sąmoningas pastangas, kad vaikai turėtų lietuvių draugų, deda pusė respondentų (49 proc.), tokių, kurie nusiteikę to nedaryti arba mano, kad tai nepritaikoma jų situacijoje, yra trečdalis – 33,5 proc. Beveik penktadalis (17,5 proc.) yra tokių, kurie nei sutinka, nei nesutinka su šiuo teiginiu, tikėtina, kad ši dalis tėvų aktyviai neskatina turėti draugų lietuvių, nes mano, kad draugus vaikai turi pasirinkti patys. Jie džiaugiasi, jei vaikai natūraliai susidraugauja su kitais lietuvių vaikais, tačiau neriboja ir kitokių draugysčių, supranta, kodėl jos susiformuoja:

(46) T: *O jūs pati skatintat tą draugystę su lietuviais?*

R: *Čia, kaip sakoma, ne tai kad skatinimas, bet natūraliai išėjo <...> ratas yra tie patys lietuviai, atvažiuavę iš Lietuvos, ir tada vaikai automatiškai bendrauja, nes bendraujama šeimom. <...> Ir būna, kad mokykloj yra daugiau lietuvių <...> Geriausia draugė yra indė, berniuką turi lenką <...> Dar yra toks... Kadangi tu gerai mokini, tai dažniausiai būsi klasėse su daug azijatų vaikų, nes tai yra tos sustiprintos klasės, tai tose labai daug tų azijatų draugų, ir pas ją yra labai daug draugų iš Kinijos, Korėjos ir panašiai. (JAV, moteris, 40, K1)*

Kaip matyti iš 46 pavyzdžio, tyrimo dalyvė pastebi, kad draugystė su lietuviais vaikais susiformuoja natūraliai, bet taip pat ji mano, kad natūraliai susiformuoja draugystė su kitų tautybių emigrantais, norinčiais gerai mokytis, turinčiais panašios patirties.

Taigi iš pateiktų atsakymų galima daryti prielaidą, kad pusėje šeimų laikomasi tokios nuostatos, kad, vaikams mokantis lietuvių kalbos, reikia aktyviai skatinti turėti lietuvių draugų, taip pat manytina, kad kitai pusei lietuviškai kalbantys draugai neatrodo reikalingi, tokių nėra gyvenamojoje aplinkoje, arba užtenka bendravimo su artimaisiais lietuviais. Suprantama, jei vaikai šeimoje mažai

kalba lietuviškai / nekalba lietuviškai, tuomet ir lietuviškai kalbantys draugai nesustiprins lietuvių kalbos.

Dar viena galimybė praplėsti namų domeną ir sudaryti sąlygas pramokti ar sustiprinti lietuvių kalbą, sudaryti sąlygas ją vartoti, yra kelionės į Lietuvą. Iš kokybinių interviu matyti, kad vaikai, augę ne Lietuvoje, nuvažiavimą į Lietuvą suvokė kaip stiprų impulsą, kaip pastūmėjimą link lietuviybės. Dažnas tyrimo dalyvis sakėsi, kad nuvažiavęs suvokė, kad ta šalis egzistuoja iš tikrųjų, kad tai nėra tėvų sugalvotos istorijos, kad ji iš tiesų skirtinga nei jų gyvenamoji aplinka, kad jie susidarė aiškesnį ir detalesnį Lietuvos paveikslą, gavo galimybę palyginti savo susikurtą vaizdą ir realų vaizdą:

(47) T: *Ir koks buvo jausmas, čia yra tėvų pasakota Lietuva, paveikslėliai, o čia va ji tikra yra?<...> Kokios mintys? Ar jums padėjo labiau būti lietuviu ar?*

R: *No, padėjo daug, bo [nes], kaip sakant, gavai susipažinti su ta visa istorija, tai, žinoma, kad man architektūra patinka ir taip toliau, ir, kai augau, ir esu matęs tą Trakų pilį tikrai iš fotografijų ir Palangą iš fotografijų ir taip toliau. Ir nuvažiuoji nuvažiuoji į Lietuvą ir tą viską pamatai, taip sakant. <...> Aš nenusivyliau.<...> Gal tas paveikslas, ką tėveliai, ką knygos rašė, gal buvo kitas, kaip sakant, Lietuva tokia kilni, bet kartais ir pamatai, kad Lietuva yra kitokia, yra ta istorija ir taip toliau, bet šiom dienom Lietuva ir tais laikais, kai gavo Nepriklausomybę, kai aš buvau pirmą sykį, buvo sovietų laikais, ir, žinoma, tuo laiku matai ir paskui palygini, kas tuo laiku buvo, kas šiandieną ar prieš 10 metų, kai buvau paskutinį sykį, yra didelis skirtumas ir, mano manymu, viskas yra į gerą, kas vyksta dabar Lietuvoj. Žinoma, tikrai laiko užtrunka. (JAV, vyras, 68, K3)*

(48) R: *Buvo gana įdomu [Lietuvoj pabūti], Amerikoj buvo knygų, bet tos knygos buvo gan prastos, sovietiškos, tai matydavom nuotrauką Gedimino pilies, bet tik iš vieno vaizdo, tai buvo labai įdomu atvykt į Lietuvą ir pamatyt kitą galą pilies, kas ten darosi, žinai, ar kad ten yra griuvėsių, ar kad gal spalvą, mano tai galvoj juodos baltos dažniausiai <...> Kokio didumo ta pilis, kartais neaišku, tai viskas buvo labai įdomu. (JAV, vyras, 44, K3)*

Šis tyrimo dalyvis (48 pavyzdys) nusprendė ir savo sūnui parodyti Lietuvą, jis pastebi, kad kelionė paskatino sūnų daugiau kalbėti lietuviškai:

(49) R: *Sūnų nuvežiau prieš porą metų. Mes buvom dvi savaites. Jam labai fain. Jis pradėjo daugiau kalbėt lietuviškai. Jam buvo labai įdomu pamatyti gatvėje, kad „pašto dėžutė“ parašyta „paštas“, žinai, čia nėra tokių dalykų. (JAV, vyras, 44, K3)*

Ne vienas tyrimo dalyvis per interviu prisipažino, kad kelionė į Lietuvą vaikystėje, paauglystėje ar net suaugus paskatino išsaugoti lietuvišką tapatybę, sudarė aiškesnį ir detalesnį Lietuvos paveikslą, leido suvokti, kuo skiriasi istorija ir dabartis, paskatino daugiau kalbėti lietuviškai, tad tai yra vienas iš būdų auginti vaikus lietuviškai.

Šiuolaikinės bangos emigrantai, turintys daugiau socialinių ryšių su Lietuva, džiaugiasi galintys ne tik sustiprinti lietuvių kalbą, bet ir sukurti vaikui lietuvišką bendraamžių aplinką, parodyti kitoki gyvenimo būdą, sudaryti vaikams galimybę vaikams pajusti Lietuvą:

(50) T: *Tai tas motyvas dukrai važiuot į Lietuvą dėl kalbos?*

R: *Dėl kalbos, bet jai ir šiaip smagu – ir kultūra, ir draugai, ir giminės, ir, kaip sakoma, truputį kitoks vaikam bendravimas Lietuvoj negu čia. Čia jie daugiau uždaryti, čia tėveliai tik turi pavežt, ten jie patys vieni pas kitus nueit gali, va taip... Traukia vaikus ten. (JAV, moteris, 40, K1)*

Manytina, kad kelionės į Lietuvą sustiprina lietuviškos tapatybės jauseną, padeda atremti bendraamžių iš dominuojančios visuomenės nuostatas ir spaudimą, padeda išlaikyti kalbą, skatina vaikus jos mokytis.

4. Apibendrinimas

Šiame straipsnyje išanalizuota, kaip ir kodėl lietuvių kalba išlaikoma emigracijoje šeimoje JAV. Iš kiekybinės anketos ir kokybinių pusiau struktūruotų giluminių interviu duomenų matyti, kad kalbų vadyba šeimoje išlaikant lietuvių kalbą yra sėkminga ir veiksminga, jei:

- 1) **norima perduoti lietuvių kalbą kitoms kartoms;**
- 2) **išlaikyti kalbą yra sąmoningai apsisprendžiama;**
- 3) **lietuvių kalba suvokiama kaip viena iš kalbų, labiausiai tinkančių šeimos bendravimui;**
- 4) **šeimoje laikomasi autoritarinio kalbų vadybos modelio.** Sėkmingai lietuvių kalbą išlaikiusiose šeimose dažniausiai buvo naudojamas autoritarinis kalbų vadybos būdas, kuris perduodamas iš kartos į kartą;
- 5) **kalbėjimas lietuviškai yra suvokiamas kaip natūralus.** Dalis tėvų yra nusiteikę vaikus skatinti dovanomis ir kitais dalykais, o dauguma laikosi nuomonės, kad vaikai turi suvokti, jog lietuvių kalba – natūralus dalykas, o jei ir skatina, tai labiau pabrėžia skatinimą dirbti, mokytis, skaityti, o ne pačią lietuvių kalbą. Tačiau ne Lietuvoje užaugę tyrimo dalyviai gerai atsimeina tėvų taikytas skatinimo priemonės ir teigia, kad jos padėjo suformuoti teigiamą santykį su lietuvių kalba;
- 6) **sudaroma lietuviška aplinka už namų domeno ribų.** Ir formalus mokymas, ir veikla lietuvių bendruomenėje turi didelės reikšmės mokantis gimtosios ar paveldėtosios kalbos. Lituanistinė mokykla svarbi dėl dviejų priežasčių, viena vertus, ji pastiprina lietuvių kalbą, antra vertus, vaikai susipažįsta, susiranda draugų ir taip savaime atsiranda progų bendrauti lietuviškai, be to, vaikai supranta, kad yra ir kitų vaikų, kurių tėvai laikosi tokių pačių nuostatų. Be to, užsimezga draugystės, kurios gali tęstis ir suaugus. Labai svarbios ir kelionės į Lietuvą, jos paskatina mokytis kalbos, sustiprina lietuviškos tapatybės jauseną.

Santrumpos

K1 – Lietuvoje gimę ir patys emigravę respondentai

K2 – respondentai, gimę Lietuvoje, emigravę kartu su tėvais

K3 – respondentai, gimę emigracijos šalyje

K4 – respondentai, kurių tėvai gimę svečioje šalyje

Prie pavyzdžių iš kokybinių interviu esančią santrumpą, pavyzdžiui, *JAV, moteris, 68, K2*, skaityti taip: šalis, lytis, amžius, karta (K1, K2, K3, K4).

Padėka

Nuoširdžiai dėkoju visiems tyrimo dalyviams.

Literatūros sąrašas

- Bartha, C. 2005. Constructing different ethnic identities: Symbolic values, linguistic ideologies and language maintenance in a Hungarian American immigrant community (New Brunswick, NJ). *Comunidades e individuos bilingües*. C. C. Pereiro, A. M. Suárez, X. Rodríguez-Yáñez (eds.). Vigo: Servicio de Publicacións da Universidade de Vigo. 21–33.
- Coulmas, F. 2005. *Sociolinguistics: The Study of Speakers' Choices*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Holmes, J. 2001. *An Introduction to Sociolinguistics*. Harlow: Pearson Education Limited.
- King, K. A., L. Fogle and A. Logan-Terry 2008. Family Language Policy. *Language and Linguistics Compass* 2/5, 907–922.
- Kopeliovich, S. 2013. Happylingual: A family project for enhancing and balancing multilingual development. *Successful Family Language Policy: Parents, Children and Educators in Interaction*. M. Schwartz, A. Verschik, (eds.). Dordrecht: Springer. 249–276.
- Ramonienė, M., J. Brazauskienė, N. Burneikaitė, J. Daugmaudytė, E. Kontutytė ir J. Pribušauskaitė. 2012. *Lingvodidaktikos terminų žodynas*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
- Luykx, A. 2005. Children as socializing agents: family language policy in situations of language shift. *Proceedings of the 4th International Symposium on Bilingualism*. J. Cohen, K., T. McAlister, K. Rolstad and M. J. Somerville (eds.). MA: Cascadilla Press. 1407–1414.
- Norvilas, A. 2013. *Tauta, kalba ir tapatybė*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
- Spolsky, B. 2009. *Language Management*. Cambridge: Cambridge University Press.

Lietuvių kalbos išsaugojimas emigrantų šeimoje: JAV atvejis

Kristina Jakaitė-Bulbukienė

Santrauka

Pastaruoju metu daug diskutuojama apie vieną iš skaudžiausių Lietuvos visuomenės gyvenimo problemų – didelę Lietuvos gyventojų emigraciją. Manoma, kad lietuviai svetur turi išlaikyti kalbą. Patys emigrantai skundžiasi, kad vaikai nebenori kalbėti tėvų gimtąja kalba. Kita vertus, būna ir labai gražių pavyzdžių, – ne vienam teko sutikti pokariu pasitraukusių lietuvių vaiką ar anūką, kuris puikiai kalba lietuviškai ar yra išlaikęs stiprią tautinę tapatybę. Kyla klausimas, kaip tėvams pavyko tai pasiekti. Šio straipsnio tikslas – išnagrinėti, kokios strategijos lemia tai, kad lietuviai emigrantai išlaiko lietuvių kalbą, kokie konkretūs kalbų vadybos būdai taikomi šeimoje, kad lietuvių kalba būtų išlaikyta.

Šiame straipsnyje analizuojami duomenys, surinkti per projektą „Emigrantų kalba“. Iš visų duomenų atsirinkti duomenys, kurie susiję su JAV. Ši šalis ir projekte, ir šiame straipsnyje pasirinkta analizuoti todėl, kad joje gyvena įvairių bangų emigrantų: ir pokario, ir po Nepriklausomybės. Joje gyvena trijų kartų emigrantai. Iš viso analizuojamos 438 kiekybinės anketos ir 15 giluminių pusiau struktūruotų interviu iš JAV (dauguma jų įrašyta 2012 metų gegužės mėnesį JAV, Los Andžele).

Iš kiekybinės anketos ir kokybinių pusiau struktūruotų giluminių interviu duomenų matyti, kad kalbų vadyba šeimoje išlaikant lietuvių kalbą yra sėkminga ir veiksminga, jei norima perduoti lietuvių kalbą kitoms kartoms, išlaikyti kalbą yra sąmoningai apsisprendžiama, o lietuvių kalba suvokiama kaip viena iš kalbų, labiausiai tinkančių šeimos bendravimui, jaučiami stiprūs emociniai ryšiai su ja. Pastebėta, kad kalba išlaikoma sėkmingai, jei šeimoje laikomasi autoritarinio kalbų vadybos modelio, jei kalbėjimas lietuviškai yra suvokiamas kaip natūralus. Taip pat svarbu paminėti, kad kalbai išlaikyti svarbi parama už namų domeno ribų. Ir formalus mokymas, ir veikla lietuvių bendruomenėje turi didelės reikšmės mokantis gimtosios ar paveldėtosios kalbos. Labai svarbios ir kelionės į Lietuvą, jos paskatina mokytis kalbos, sustiprina lietuviškos tapatybės jauseną.

Lithuanian language maintenance in the emigrant family: the case of US

Kristina Jakaitė-Bulbukienė

Summary

One of today's most painful problems of the society of Lithuania is massive emigration, which is often heatedly debated in different circles of the society. One of the aspects of the problem is concerned with the Lithuanian language: whether or not the language should be maintained. Lithuanian emigrants often complain that their children are not willing to talk with their parents in their native/heritage language. On the other hand, there are many examples when after spending long years in emigration, people are still fluent in their native tongue and/or maintain strong national identity. Thus the paper aims at exploring strategies of how Lithuanian emigrant families maintain the Lithuanian language.

The paper analyses the US subset of the data collected during the research project "The Language of Emigrants". The subset consists of three generations of Lithuanian emigrants. The investigation is based on a quantitative survey (n = 438) and qualitative in-depth semi-standardized interviews (n=15) from the USA (most of them recorded in May 2012 in Los Angeles, CA).

The results of the research suggest that successful maintenance of the Lithuanian language has been due to a conscious decision by the members of the family to keep the language as a language of communication in the family and to pass it over to the younger generation. Emotional ties with the native/heritage language are also very important. The investigation has identified the prevalence of the authoritarian management model of language maintenance in those families.

No less important is the social environment outside the children's home domain. Formal education and active involvement in the Lithuanian community are considered significant factors contributing to learning/maintaining the Lithuanian language. Regular trips to Lithuania also help strengthen the sense of ethnic identity.

Įteikta 2014 m. liepos mėn.

Paskelbta 2014 m. lapkričio mėn.